

Наше Слово

PIK LXVI № 42 (3349) WARSZAWA, 17 ŻOŹDNIĄ 2021 ROKU
ЦІНА – зл. 5 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAINSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

«Об'єднання українців у Польщі – як велика родина»

9-10 жовтня у Варшаві відбулася конференція з нагоди 30-ліття ОУП. Її учасники говорили про проблеми та виклики, що стоять перед організацією.

— Останні 30 років у Польщі — це важливий час для української громади. Чимало вдалося зробити, ми дуже багато досягнули. Законодавство стало більш пристосованим до функціонування меншин у Польщі; діяльність відділів, гуртків Об'єднання поширилася по всій країні. Це також сотні подій, концертів, які допомогли українській громаді існувати, розвиватися, творити і бути присутньою у польському середовищі. Це — ваш успіх, результат залучення ваших друзів, родин. Взагалі, Об'єднання українців у Польщі — це трохи як велика родина. Це дуже добре свідчить про організацію, — підкреслив голова ОУП Мирослав Скірка.

У тому, що організація багато зробила і має чим похвалитися, упевнений теж посол України Андрій Дешиця.

— Ми раді, що маємо таку сильну структуру у Польщі, відому і в Україні, — сказав дипломат. На його думку, посольство та Об'єднання мають спільні інтереси. — Нам важливо, щоби про Україну знали, щоби нею можна було пишатися. Аби не треба було захищати права українців, аби з ними рахувалися. Також — щоби ми могли реалізувати свої плани.

Посол подякував членам організації за популяризацію України.

— Важливо, що ви допомагаєте державі на політичному рівні на місцях. Бо я знаю, скільки зусиль і коштів потребує реалізація проєктів, — заявив Андрій Дешиця.

За словами посла, від 2017 року українська держава підтримала понад двадцять ініціатив Об'єднання на суму понад 80 тисяч доларів.

— Ми відкриті до співпраці. Не завжди усе складається і реалізується так, як хочеться. Але посольство має певні завдання, які ставлять нам на державному рівні, і ми будемо їх виконувати у співпраці з вами, — підкреслив дипломат.

Григорій Купріянович, голова Українського товариства у Любліні та співаголова Спільної комісії уряду та нацменшин, пригадав 90-ті роки, коли утворювалося Об'єднання.

— Ми насправді не знали, куди йти-мемо, яким буде майбутнє. Минуло тридцять років і виявляється, що Об'єднання є найбільшою українською організацією у Польщі. Тридцять років — це насправді період активності одного покоління. Це найкращий доказ того, що наша ініціатива спрацювала.

Є організації-гібриди, вони з'являються та зникають. Об'єднання показало, що функціонує у громаді і виконує фундаментальну роль у житті спільноти, а також — діє на території усієї країни, — наголосив Григорій Купріянович.

У тому, що у 90-х роках українці вміло використали момент трансформації у Польщі, переконаний Мирон Сич, заступник маршалка Вармінсько-Мазурського сеймику.

— Ми не спалили цього часу. Ми вперше тоді як українці відчули, що є суб'єктом, а не об'єктом. Це був час дуже активної праці колишніх діячів УСКТ, які вірили, що все може змінитися. Проте у порівнянні із сьогоdnішнім днем влада тоді була іншою. Нині часи складніші, — вважає Мирон Сич, який вручив голові ОУП листа з вітаннями від маршалка Вармінсько-Мазурського сеймику.

На думку Петра Тими, деякі речі, над якими організація працювала тридцять років, залишаються актуальними. Однак перед нею стоять також нові виклики.

— Є поля діяльності, які потребують осмислення. Для мене найважливішими питаннями є завершення відбудови Народного дому і присутність на рідних

Мирослав Скірка

Стефанія Лайкош

Андрій Комар, Петро Тима, Роман Дрозд, Мирон Сич, Богуміла Бердиховська

Юрій Рейт

землях, але також — збереження того, що ми за тридцять років напрацювали, — сказав Петро Тима.

Окрім успіхів, учасники зустрічі проаналізували також сьогodнішній стан організації і те, чого не вдалося зробити. Перший голова Об'єднання Юрій Рейт зауважив, що кільканадцять років тому в ОУП забракло внутрішнього аудиту.

— Ми не подивилися, що працює, а що треба змінити. Часи складні, але треба розібратися, які є очікування від Варшави, і чи готовий центральний осередок займатися всіма проблемами. І передусім — потрібен діалог із людьми, — наголосив Юрій Рейт.

У межах дводенної конференції учасники підбили підсумки діяльності Об'єднання та проаналізували виклики. На основі цього вони опрацьовували план на найближчі роки. Відбулася дискусія про видання «Наше слово» і про те, чого потребує українська громада для існування та розвитку.

Також хвилиною мовчання вшанували діячів Об'єднання, яких уже не має серед живих. ■

Павло ЛОЗА
Фото автора статті

ПОДІЇ

Міністр Кулеба зустрівся з громадою
Говорили про освіту, історію та нову закордонну політику

4 жовтня під час свого візиту до Польщі очільник Міністерства закордонних справ України Дмитро Кулеба зустрівся з представниками української громади. Серед присутніх були лідери нацменшини з Варшави, Любліна та Перемишля.

Проблеми спільноти

Представники організацій наголосили на питаннях, які їх зараз найбільше турбують. Найважливішою виявилася освіта. Про неї говорили, зокрема, заступник голови ОУП Андрій Комар, член Головної управи Об'єднання Петро Тима, директор школи ім. Маркіяна Шашкевича у Перемишлі Петро Піпка та голова Українського товариства у Любліні Григорій Купріянович. Нагадаємо, що у 2021 році наглядові органи шкіл нашої громади у Польщі припинили фінансувати заняття з мови, історії та географії України для учнів із українським громадянством. Представники меншини вважають, що до організації спільного навчання рідної мови для дітей з обох країн повинні бути залучені всі українські дипломатичні установи.

Наступна справа, яку обговорили учасники зустрічі, — це історична політика.

— Те, що ми сьогодні маємо, — це навіть не політика, а істерика, — заявив Андрій Комар. — Польща не розглядає нас як партнерів до розмови про історичне минуле, вшанування пам'яті, хоча саме тут на цвинтарях спочивають наші близькі, прадіди.

Петро Тима звернув увагу на події, які чекатимуть на нас через рік. Ідеться про відзначення 75-ї річниці акції «Вісла». Він нагадав, що п'ять років тому держава відмовилася фінансувати заходи, приурочені до 70-х роковин виселення.

Фото автора статті

— У них не брав участі жоден представник польської влади. Це був показник того, що ставлення до меншин змінилося, — сказав діяч ОУП. — Незалежно від державної підтримки, через рік пам'ятні заходи відбудуться. Проте, який вони матимуть посил, чи буде він позитивний, чи ні, залежить від польської сторони. Є теж питання — чи українська держава долучиться до цього процесу?

На зустрічі йшлося також про українську матеріальну спадщину у Польщі, зокрема у південно-східних регіонах країни. Серед іншого — про Народний дім. Українська будівля у Перемишлі і львівський Польський дім мали отримати фінансування з Програми транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна. Спільний проект громад з двох країн повинен був отримати грант — понад 2 мільйони 300 тисяч євро. На жаль, від 2017 року і до сьогодні з причин, незалежних ні від українців із Польщі, ні від української держави, документи досі не підписані.

Натомість Григорій Купріянович говорив про необхідність дій задля збереження також «живої культури»:

— Потрібна підтримка з боку України, бо це наша спільна національна пам'ять. Думаю, що наші зусилля треба об'єднати, аби у Холмі, Перемишлі чи Більську-Підляському ця культура продовжувалася, жила.

Голова товариства наголосив на необхідності пошуку системи підтримки

української спадщини на тих територіях, де вона є корінною.

— Один вимір має культура у Варшаві чи Любліні, де її творять українці, які приїхали до міста. А зовсім інший він у місцях, де громада жила віками, — заявив Григорій Купріянович.

Історик із Любліна нагадав, що підтримка нацменшин з боку польської влади з року в рік ускладнюється. Також вказав на потребу створення постійної моделі співпраці української держави та дипломатичних установ із українцями за кордоном.

Однак діячі громади звертали увагу не лише на проблеми нацменшини. Петро Тима нагадав про трагедію, яка сталася влітку у Вроцлаві. Ідеться про смерть українця, до якої були причетні польські поліцейські. Як зазначив колишній голова Об'єднання, якщо не буде різких дій української сторони, така ситуація може повторитися.

— Настрої польського суспільства інколи дуже сильно коливаються. Тоді легко розпалювати антиукраїнську риторіку, — заявив член організації.

У чому може допомогти Україна?

Дмитро Кулеба пообіцяв, що про освітні питання обов'язково розмовлятиме з польським головою МЗС Збігневом Рау (їхня зустріч відбулася 5 жовтня у Варшаві — *ред.*)

— Широ кажучи, я не відчував гостроту цієї проблеми. Наприкінці жов-

тня у справі навчання мають відбутися консультації з Міністерством освіти Польщі, — сказав керівник відомства.

Щодо історичних питань глава дипломатії зазначив, що Україна ніколи не виступала за те, аби вони визначали характер двосторонніх відносин.

— Звичайно, я розмовлятиму про деякі справи з польським міністром Рау, зокрема про таблицю на могилі на Монастирі, — заявив очільник МЗС.

Він додав, що дуже добре розуміє, чому для українців у Польщі важливим є питання акції «Вісла». Проте історія — це не єдине, що зараз тримає обидві держави у напрузі.

— Президент Польщі Анджей Дуда та голова МЗС Збігнев Рау ухвалили рішення: не робити польсько-українські відносини заручником історії. Але для того, аби ми зняли ці питання з порядку денного, потрібно ще дещо. В обох країнах у певних колах не повинно бути людей, які не люблять одне одного через минуле. Поки цього не станеться, ми будемо мати стан, який спостерігаємо зараз, — вважає Дмитро Кулеба.

Також він висловився щодо відновлення могил УНР на православному цвинтарі у Любліні.

— Коли ми матимемо план реконструкції цих поховань, то разом знайдемо гроші на проведення робіт на кладовищі. Бо я хочу, щоб усі українські місця пам'яті у Польщі були зразковими. Для мене важливо, аби люди бачили, що шануємо своє, — додав міністр.

За його словами, зараз дії МЗС України спрямовані також на розвиток Народного дому у Перемишлі та на те, щоб у Варшаві греко-католицька громада мала ділянку для побудови храму.

— Звичайно, не все залежить від нас, але наше завдання — штовхати ці справи уперед, — заявив керівник відомства.

Щодо політики у справі закордонних українців — Кулеба вважає, що наразі можливості вичерпалися.

— Нам потрібні нові інструментарії підтримки громади за кордоном, нова філософія. Тому ми розробили в МЗС концепт «Всесвітня українська спільнота». Реформа мала бути зроблена цього року, але з огляду на підготовку Кримської платформи її не вдалося провести. Я її виконаю наступного року. Обіцяю, що нова закордонна політика буде, — запевнив очільник МЗС.

На думку Дмитра Кулеби, Україна повинна йти у напрямку введення мнотинного громадянства. ■

Павло ЛОЗА

ПОГЛЯДИ

Проблема навчання української мови
для громадян України в Польщі — далі актуальна

Нашому народові притаманна любов до спадщини минулих поколінь, вишивки і пошана до рідної традиції. У Польщі тепер живе багато людей з України. І це для нас, етнічних українців, виклик: чи ми вміємо зрозуміти їх, а вони нас? Думаю, що немає на це однозначної відповіді. Кожна людина має свій погляд на життя. Треба нам всім це вшанувати. Громадяни України стикаються з багатьма труднощами. У цій статті хочу перейти до однієї з цих проблем. Але перш за все хочу висловити вдячність і пошану для людей з України, які показують, що можна об'єднуватись, можна творити, можна повірити в себе також на чужині. А це, власне, дуже болюче питання тепер, коли почався шкільний рік у Польщі.

Громадяни України, які проживають тут, прагнуть, платять податки в Польщі, збагачують цю країну, не можуть посилати своїх дітей на уроки української мови та історії України в наших школах.

Треба нам пам'ятати, що більшість етнічних українців з Польщі було депортовано в радянську Україну на вимогу Сталіна, в тому числі 70 % лемків. А тоді вони були також громадянами Польщі. Це важко, коли ще подумав про те, що наступного року буде 75-та річниця акції «Вісла», котра мала нас, етнічних українців, знищити. Знищити тих, які були громадянами Польщі і котрі ще залишились в Польщі після депортації 1944-1946 років в Україну. Чому нащадки депортованих, які є також серед прибулих

громадян України, не мають права вчитись мови своїх батьків, дідів та пізнавати історію свого народу, в якій є також більше добрих сторінок, не лише ті, погані, у польсько-українських відносинах?

Сьогодні на уроці в нашій лігницькій школі я почув дуже гірку правду. Учень з 2 класу ліцею Бартоломеї мені сказав, що це аж смішно, що українці не можуть ходити на уроки української мови. Він як молода людина не може цього зрозуміти.

І ще хочу висловити одну думку. Учні, які матимуть можливість скласти «матуральний» екзамen з української мови, будуть мати можливість далі вчитись у навчальних закладах в Україні. А там, знаючи польську мову, зможуть в своїх професіях також діяти для польської меншини в Україні. Освічена молодь чи в Польщі, чи в Україні тільки творить добробут для тих держав та їх розвиває.

А на завершення — доказ того, що молодь з України діє для добра нашої меншини, але і вказує Польщу як країну толерантну та прихильну Україні та Європі.

В червні театральна студія «Krysztal» з нашої лігницької школи виступила на Міжнародному фестивалі-конкурсі в Болгарії «Славянски венец 2021 — Wonder Fest Georgia». Вони, граючи за п'есою Ольги Кобилянської, здобули перше місце. Перемога ця стала можливою завдяки молоді з ліцею, а цей колектив створила пані Зоя Лукашик — відповідальна за артистичні програми. Думаю, що сьогоднішня ситуація щодо навчання української мови для «не громадян Польщі» — дуже несприятлива. Це — наслідок поганої політики, котра чинить більше зла, ніж добра, бо закриває можливості взаємного пізнання для нашої молоді. ■

Адам ВЕВЮРКА, Лігниця

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

«Україна. Погляди одне на одного» у Кракові

У Міжнародному центрі культури в Кракові можна подивитися виставку «Україна. Погляди одне на одного» («Ukraina. Wzajemne spojrzenia»). Це — одна з найбільш масштабних експозицій, присвячених культурі та мистецтву України, що демонструється у Польщі. Вона представляє роботи митців з кінця XVII сторіччя до сучасності. Серед них — праці найбільш відомого українського поета Тараса Шевченка, польського баталіста Юзефа Брандта тощо. Роботи з XIX сторіччя співставлені з творами авангардистів початку XX століття — Георгія Нарбута, Віктора Пальмова, Льва Крамаренка, а також із працями сучасних митців, які у своїй творчості використовують мову поп-арту, сучасного мистецтва, західної реклами, осмислюють радянську пропаганду.

Виставку підготували у співпраці з Національним художнім музеєм України. Її можна буде побачити до 16 січня у Міжнародному центрі культури в Кракові за адресою Rynek Główny 25. Більше інформації шукайте на сайті центру (mck.krakow.pl).

XXX Фестиваль української культури на Підляшші

21-24 жовтня на Підляшші відбудеться ювілейний XXX Фестиваль української культури «Підляська осінь». Він пройде у кількох містах та селах: Черемсі, Білостоку, Нарві, Більську-Підляському, Вуорлі, Сім'ятичах та Гайнівці.

У програмі цього річного заходу — театральні вистави для дітей та концерти колективів із Польщі та України. Серед учасників є такі пісенні й танцювальні ансамблі: «Ранок» (Більськ-Підляський), «Гілочка» (Черемха), «Родина» (Дуб'яжин), «Мікрон» (Білосток), «Золото» (Більськ-Підляський), «Луна» (Парцево), «Вєрочки» (Орля), «Незабудки» (Нурець Станція), «Чижовляне» (Чижі), «Цеглинки» (Гайнівка), «Мельничанки» (Мельник), «Добриня» (Білосток), «Новина» (Мошона-Королівська), «Кресовки» (Гайнівка), а також хор міста Гайнівка, студія пісні Гайнівського будинку культури, Український дитячий ансамбль із Любліна, лауреати XVII конкурсу української пісні «З підляської криниці», вокальний квартет «Козаки Поділля» (Хмельницький, Україна), «Ясени» (Корець, Україна) та солісти ансамблю «Ранкова роса» (Рівне, Україна).

У суботу, 23 жовтня, у Більську запланований концерт з нагоди 25-річчя ансамблю пісні та танцю «Ранок», 25-річчя пісенного колективу «Гілочка», 30-річчя фольклорного гурту «Родина». У фіналі фестивалю відбудеться гала-концерт XVII конкурсу української пісні «З підляської криниці».

Більше інформації читайте на сайті Союзу українців Підляшшя (zur.org.pl) та однойменній фейсбук-сторінці організатора.

Гурт «Студенти танцюють» запрошує на репетицію

Ансамбль народного танцю «Студенти танцюють» запрошує до участі в репетиції, яка відбудеться 23 жовтня у Гданську, та до вступу в ряди колективу.

«Канікули закінчилися, час братися до роботи! Починаємо черговий танцювальний сезон з репетиції у прекрасному місті Гданську. Запрошуємо кожного, хто має бажання розпочати або продовжувати свою пригоду з українським народним танцем. Веселі і доброзичливі люди, повні енергії, чекають на тебе в ансамблі! Приходь!», — пишуть у повідомленні члени колективу.

У складі молодого гурту — випускники з різних українських шкіл у Польщі. Його дебют відбувся на 41-му молодіжному фестивалі у Гданську «JarmaRock FEST».

Ідея створити студентський ансамбль народно-го танцю існувала вже давно. Але втілити її у життя вдалося тільки в лютому-березні 2017 року. Оскільки молодь живе у різних частинах Польщі, зустрічатися їм вдається тільки у вихідні дні, раз на місяць у різних містах. Репетиція у Гданську відбудеться у місцевій Початковій школі № 57 (Aksamitna 8). Охочі взяти участь можуть звернутися за телефоном 666 951 037. Більше інформації читайте на фейсбук-сторінці колективу («Студенти ТАНЦЮЮТЬ/Studenty Tancujut»).

Українська кав'ярня увійшла до фіналу конкурсу «Малопольський лідер соціального підприємництва»

Українська кав'ярня-книгарня «Нитка» («Nić») у Кракові увійшла до фіналу конкурсу «Малопольський лідер соціального підприємництва».

Фото з архіву закладу

Аби підтримати її, треба зайти на сайт (mlps-glosowanie.pl) та проголосувати за Фонд активної інтеграції (Fundacja Aktywna Integracja). Саме завдяки цій громадській організації працює книгарня-кав'ярня. Голосування триватиме до 18 жовтня.

Відавати свої голоси можна щодня. З одного номеру телефону це вдасться зробити один раз за добу.

«Нитка» — це перша українська книгарня-кав'ярня у Кракові, яка почала роботу рік тому. Окрім смачних сніданків і доброї кави, там можна придбати новинки української літератури. Це також важливе місце для української громади міста, де проводяться зустрічі з літераторами, митцями, лідерами громадської думки, авторські презентації та багато інших цікавих проєктів.

«Галерея на стіні» у Криниці

3 жовтня офіційно відкрилася унікальна «Галерея на стіні» у Криниці. Подія відбулася біля храму святих апостолів Петра і Павла в Криниці-Здруй, до якої ходив Епіфаній Дровняк, відомий у світі як Никифор. Творці галереї хочуть популяризувати мистецтво, життя та творчість відомого художника-примітивіста, який мав лемківське походження. Виставка складається із декількох дошок з інформацією про митця, вони розміщені на огорожі біля святині. Творцем і рушійною силою цього проєкту є греко-католицький парох із Криниці — о. Іван Піпка. У програмі заходу був концерт греко-католицького хору, що діє при церкві. Також свою поезію декламував Володислав Грабан.

Успіх «Журавлів» і хору з Варшави на Фестивалі церковної музики

Фото з фейсбук-сторінки фестивалю

У 40-му Міжнародному фестивалі церковної музики «Гайнівка-2021» у Білостоці, який завершився 26 вересня, цього року взяли участь п'ять українських хорів. Серед них були два з Польщі. Перший — це чоловічий колектив «Журавлі», який під диригуванням Ярека Вуйцика зайняв III місце у категорії аматорських світських хорів. Другим є хор Успенської церкви у Варшаві, який посів II місце у категорії парафіяльних колективів. До речі, кілька його членів та керівник Лука Рейт співають і у «Журавлях».

Репрезентаційний хор Об'єднання українців у Польщі «Журавлі» виступив також із концертом у Більському домі культури в Більському та заспівав літургію у греко-католицькому храмі у Білостоці. Нагадаємо, що через рік колектив відзначатиме 50-ліття.

У Рівному відбувся турнір, присвячений 138-й річниці від дня народження генерала УНР Марка Безручка

1 жовтня у дитячо-юнацькій спортивній школі № 4 у Рівному відбулися тренування та спільна футбольна гра представників команди «Пласт — Рівне» (під опікою духовного провідника місцевої пластової станиці, 33 куреня ім. Уласа Самчука, отця Віталія Поровчука), з представниками гарцерського куреня «Волинь — Рівне». Метою зустрічі була підготовка до

турніру з мініфутболу, який пройшов 8 жовтня. Його присвятили 138-й річниці від дня народження генерала УНР Марка Безручка.

Це — перший турнір, який відбувся в Україні. Окрім пластового та гарцерського колективів, у ньому взяли участь збірні команди Генерального консульства Польщі в Луцьку і Львові та команда Національної гвардії України у Рівному.

Сергій ПОРОВЧУК

Стипендії для учнів із Перемишля

Фото з сайту школи

20 вересня мер Перемишля Войцех Бакун вручив стипендії молоді з місцевих шкіл. Таким чином влада винагороджує їх за видатні наукові результати та особливі досягнення у різних конкурсах, турнірах та олімпіадах. Цього року відзнаки отримали учні, середній бал яких за попередній навчальний рік становить більше за 5,6 для обов'язкових предметів.

Серед 128 цього річних стипендіатів є троє учнів 7 класу початкової школи Комплексу загальноосвітніх шкіл ім. Маркіяна Шашкевича: Івона Чаридчак, Юлія Філь та Юлія Потребка.

Церемонія пройшла у залі засідань муніципального управління, у зв'язку з пандемією вона відбувалася у три етапи.

Українці опинилися у списку польського видання «Forbes»

«Найталановитіші підприємці, інвестори, новатори та менеджери. Поляки та іноземці, які працюють над Віслою. Ось список „30 до 30“ молодих людей у польському бізнесі, які змінюють і підкорюють світ», — так представляє двотижневик «Forbes» професіоналів, яким ще не виповнилось 30 років. Попри молодий вік, вони вже отримали визнання на загальнодержавному рівні. Переможців обирали із шестисот кандидатів. Серед тих, хто потрапив у «тридцятку», є двоє українців.

Це — Вадим Мельник, який є обличчям соціальної кампанії «Нашого вибору» під назвою «Разом у мережі, разом в Польщі». 27-річний українець очолює стартап Dronehub. Кампанія створює док-станцію для дронів та програмне забезпечення, яке дозволяє планувати місію, збирати дані тощо. Серед його клієнтів є PKN Orlen, Deutsche Bahn, PZU та інші.

Друга винагороджена — це Сусанна Романцова. Повна назва її посади в корпорації IKEA звучить так: лідерка з питань різноманітності, рівного трактування та культури приналежності. Сусанна прийшла на цю роботу три роки тому. Результатом праці українки є рівна репрезентація чоловіків та жінок серед менеджерів фірми, зменшення різниці оплати до менш ніж 1% тощо. Романцова вже отримала низку нагород. В інтерв'ю для «Forbes» українка розповіла, що поштою до того, чим вона зараз займається, стало бажання протистояти стереотипам про Україну та українців, з якими вона зіткнулася, коли приїхала на навчання до Польщі.

Троє українців загинули в аварії

Увечері 29 вересня неподалік від населеного пункту Жгув біля Лодзі сталась автокатастрофа, внаслідок якої загинули троє громадян України, ще одна людина перебуває в лікарні. Про це повідомило інформаційне агентство «Укрінформ». Правоохоронці підтвердили, що в автомобілі з польськими номерами подорожували четверо українців. За словами речниці поліції Лодзького воєводства Йоанни Коніцької, загиблими є двоє чоловіків і жінка, ще одна жінка потрапила в лікарню. Усі вони — мешканці Вроцлава. Водій втратив контроль над машиною, у результаті чого вона на великій швидкості наїхала на електричний стовп і розпалася на дві частини.

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**
Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

Неописані рани стають травмою на покоління

В Українському католицькому університеті у Львові відбулась презентація книги «Українські жертви Холмщини та Південного Підляшся у 1939–1944 роках», в якій взяли участь упорядники – професори Ігор Галагіда та Мирослав Іваник.

Останнім часом практично немає польсько-української історичної дискусії. На думку Ігоря Галагіди, так стається через те, що обидві сторони фокусуються на винних у виникненні конфлікту, на тому, як конфлікт проходив і хто більше постраждав. Тут впродовж багатьох років постійно кружляють ті самі аргументи. Автори видання пропонують поміняти підхід. Вони визнають, що постраждали обидві сторони: «Основою нашої програми є фокусування на людині. Ми усвідомлюємо, що не вдається встановити всіх постраждалих, але це наш обов'язок як істориків, християн та людей», — відзначав Ігор Галагіда. Він закликав пам'ятати, що жертвами того періоду були й чехи на Волині чи вірмени у Галичині. Конфлікт також відбувався під час Голокосту, а в протистоянні дуже часто головну роль відігравали совети та нацисти. «Отже, картина тих подій дуже складна. І навіть не маємо амбіцій її повністю показати. Ми зосереджуємося на жертвах», — підкреслював історик. У свою чергу Мирослав Іваник відзначав, що попередні списки жертв були випадкові і принагідні. Робота істориків є спробою підійти до теми систематично і всеохопно. Тому намагалися дійти до усіх документальних джерел, літератури чи спогадів. До своєї бази науковці включили також особові списки жертв, укладені Українськими допомогим комітетом чи Центральним комітетом у Кракові. Пошуки розширили на досі не використовувані джерела: наприклад, тодішню пресу, польську літературу, німецькі документи. При роботі створили електронну базу, яка дає мож-

ливість динамічної праці над інформацією. Завдяки цьому її можна дуже швидко і ефективно «фільтрувати». Після такої перевірки перший список з 7 тисяч жертв зменшився до понад 5 тисяч. «Те, що залишилося, вірогідне і «сконфронтване» з різними джерелами», — зазначив Мирослав Іваник. А це важливо для сприйняття праці у науковому світі. Важливо, що список жертв не є закритий і повний. Звичайно, від буде поповнюватися у ході віднаходження нових документів чи спогадів.

У програмі, в межах якої була створена презентована книга, працює шість осіб: дві з Польщі та чотири з України. Досліджують жертви на території всього польсько-українського пограниччя, тобто Південного Полісся, Волині, Галичини, Підляшся, Надсяння чи Лемківщини. Учасники проєкту прийняли концепцію, що він буде багатомовним, де кожна частина охоплюватиме одну адміністративну одиницю в означеному дати періоді. Презентований том охоплює Холмщину і Підляшся, але тільки в межах, коли тут існував Люблінський дисктрикт Генеральної губернії за часів німецької окупації від 1939 року до середини 1944 року. У ньому згадується про понад 5 тисяч українців, 4 тисячі з яких втратили життя. Названі поіменно також 50 осіб, розстріляних німцями під час екзекуцій або арештованих, і тих, хто пізніше потрапив до концтаборів, звідки вже не повернувся.

Більшість цих жертв — це мирне населення, не члени підпілля. Останніх є трохи більше 20-ти.

Думка про таке дослідження жертв з'явилася у 2012 році, коли Мирослав Іваник та Ігор Галагіда у Оттаві досліджували архівну спадщину Володимира

Кубійовича — людини, яка очолювала Український Центральний Комітет (існував на території Генеральної Губернії). Дослідники ствердили, що саме ті документи становлять базу для дослідження українських жертв на згадуваній території. Працюючи вже в рамках проєкту, вони помітили, що про українські жертви на Галичині практично немає наукових публікацій. Виявилось,

що тема цілком не розкрита і впродовж 30 років таких досліджень майже ніхто не проводив. Під час своєї роботи дослідники не раз чули запитання про те, чому не приїхали скоріше, коли жили ще свідки і могли б щось розповісти. «Ми віримо, що ще вдається створити максимально вірний список людей, які загинули у польсько-українському протистоянні», — відзначав Ігор Галагіда.

Видання наступного тому планується через рік. Він буде присвячений жертвам вересня 1939 року. Крім очевидного нападу Німеччини та СРСР на Польщу це також період спроб викликати повстання ОУН-івцями, виступів комуністів на Волині, спонтанних виступів українських селян проти поль-

ських осадників. З іншого боку, в той час відбувалися спроби Війська Польського чи поліції втихомирити ці настрої. На все це накладається атмосфера «шпигоманії» та злості, що доводить до багатьох трагедій. За один місяць у 1939 році науковці вже встановили 1200 смертей українців.

Третій том повинен з'явитися впродовж 2 років і присвячений буде території Холмщини, Підляшся, Надсяння і Лемківщини в 1944-1947 роках. Це період, коли на Холмщині після переходу фронту ситуація дещо стабілізується, польсько-український конфлікт тут замикає, але пересувається на південь — Надсяння, Перемишину, Любачівщину. Тоді там відбувається дуже багато атак на українських селян з відомими трагедіями у Павлокомі, Пискоровичах, Новому та Старому Любліні. Для ілюстрації подій Ігор Галагіда навів дані лише щодо тодішнього Перемиського повіту, в якому від січня до червня 1945 року загинуло понад 900 українців, при чому 16 осіб були членами підпілля, решта — мирне населення. На наступному етапі будуть розроблені публікації щодо Волині та Галичини, які вимагають довшого дослідження і праці у архівах.

Важливість книги, мабуть, найкраще ілюструють слова президента Українського католицького університету митрополита Бориса Гудзяка, який під час презентації відзначав: «Різні рани минулого, якщо вони не названі і не описані, то остаточно стають транспокліневіми травмами». Митрополит висловив також сподівання на те, що праця упорядників Ігора Галагіди і Мирослава Іваника буде поштовхом для молодих дослідників, які щоразу рідше цікавляться гуманітарними науками, в тому числі історією. ■

Григорій СПОДАРИК

Наука розширює кордони

Презентація «Польсько-українських студій»

Початок навчального року для першокурсників — подія завжди хвилююча і зворушлива, оскільки студентські роки — це можливість здобути багаж знань, перейняти досвід колег. 13 вересня у стінах Київського національного університету ім. Тараса Шевченка на кафедрі історії української літератури відбулась презентація 8-го наукового річника «Польсько-українські студії», який видається від 2014 року у Майстерні історії польсько-українських літературних відносин на кафедрі україністики Варшавського університету. Творчу зустріч організували з ініціативи головної редакторки видання, професорки Валентини Соболю, а також за участі заступниці директора Інституту філології Олени Романенко та керівниці кафедри історії української літератури Оксани Сліпушко.

Зі вступним словом звернувся завідувач кафедри полоністики КНУ Ростислав Радишевський. Він наголосив на тому, що майбутніх науковців очікує праця копітка, виснажлива, яка потребуватиме знання не тільки історичного тла епохи, але й насамперед — особливостей літературного процесу.

Головна редакторка Валентина Соболю звернула увагу першокурсників на важливість і актуальність їхнього фахового вибору. Наука про слово була і залишається ядром нашої гуманітарної освіти. Цей нелегкий шлях торує під керівництвом професорки Давид Бзорець — докторант Гуманітарної докторської школи у Варшаві, який провів цікаву презентацію наукового річника і окреслив питання, що висвітлюються на сторінках видання.

Фото авторки статті

Також виступили самі автори матеріалів: Ярослав Мишанич, Валерій Зема, Ігор Стамбол, Олександр Алфьоров. Разом з колегами Олександр перекладає щоденники Пилипа Орлика. Нині його Конституція прибула до України вперше за 311 років. Це понад три тисячі сторінок, написаних польською мовою з вставками французькою, латиною, українською. Цей документ — не тільки пам'ятка історії, а річ, яка випереджала час. Професорка Соболю вже не перший рік досліджує також приватне життя гетьмана, розшифровуючи і перекладаючи його щоденникові записи — діаріуші. Деякі з її наукових статей, присвячених Пилипові Орлику, розміщені на сторінках річника.

На завершення зустрічі Валентина Соболю побажала майбутнім колегам піклуватися про слово, адже воно у всі часи є зброєю, а зброєю необхідно чистити і доглядати (за Максимом Рильським). ■

Юлія КАМІНСЬКА

Українське історичне товариство у Польщі за підтримки Об'єднання українців у Польщі приступає до здійснення проєкту

«Живі у нашій пам'яті – віртуальний український некрополь у Польщі»

Хочемо віддати честь і шану тисячам українців, які працювали на благо своєї нації. Могли тих дочок і синів нашого народу часто призабуті, поруйновані, залишені без опіки, поростають кущами і травою. Тільки невелика частина з них упорядкована і описана. Тому ми як спадкоємці праці тих славних осіб маємо обов'язок вшанувати їх та місця їхнього вічного спочинку.

Метою проєкту є створення загальнодоступної інформаційної онлайн-платформи польською та українською мовами про місця поховань на території сучасної Польщі постатей, важливих для української національної пам'яті. Таким чином, ми повернемо у сучасну свідомість пам'ять про багатьох людей, які зробили незаперечний внесок в українську історію та культуру.

Звертаємося до Вас, людей доброї волі, підтримати фінансово наш задум, який стане нашим спільним проєктом.

Фінансові пожертви для виконання проєкту слід висилати на банківський рахунок: Ukraińskie Towarzystwo Historyczne w Polsce з допискою „Na działalność statutową – żywi w naszej pamięci”
Nr konta: 36 1440 1387 0000 0000 1310 6525

Для закордонних переказів: BIC (SWIFT): BPKOPLPW
IBAN: PL 36 1440 1387 0000 0000 1310 6525
Bank name: PKO Bank Polski SA
Bank address: PKO Bank Polski S.A., 02-515 Warszawa, ul. Puławska 15

Збережімо пам'ять про місця поховань наших славних предків!

проф. Роман Дрозд – голова Українського історичного товариства у Польщі, д-р габ. Роман Висоцький, Ярослав Вуйцик, проф. Ігор Галагіда, д-р габ. Богдан Гальчак, проф. Ростислав Жерелик, д-р Олександр Колянчук, д-р Григорій Купріянович, Олександр Маслей, проф. Марко Мельник, д-р Лука Рейт, Юрій Рейт, Мирослав Скірка, Олександр Стець, Петро Тима

Офшори «Кварталу 95»

Вдруге за останні п'ять років українські політики стали героями міжнародних скандалів, пов'язаних із використанням так званих податкових раїв. У 2016 році головним українським фігурантом журналістського розслідування Panama Papers був тодішній президент Петро Порошенко, проте у нинішньому розслідуванні Pandora Papers основним учасником виявився Володимир Зеленський.

На думку журналістів програми «Слідство.Інфо», які займалися розшуком українських слідів у Pandora Papers, упродовж 2012-2019 років студія «Квартал 95» могла створити мережу офшорів, аби уникнути сплати податків в Україні. Десятки мільйонів доларів могли перерахувати на рахунки компаній зі структур, пов'язаних із олігархом Ігорем Коломойським.

Одним із головних засновників «Кварталу 95» був президент Володимир Зеленський та його друг Сергій Шефiр, на якого здійснили замах у вересні цього року під Києвом, а також його брат Борис Шефiр.

Прем'єрний показ фільму «Офшор 95», підготовленого агенцією «Слідство.Інфо», відбувся 3 жовтня у приміщенні столичної Малої опери, але супроводжувався дивними обставинами. Попри внесену наперед орендну плату, за кілька годин до прем'єри організаторам повідомили, що у приміщенні триває ремонт, а тому там відсутнє світло. Деякі українські медіа писали, що хтось із СБУ зателефонував у Київську міську адміністрацію, вимагаючи скасувати показ фільму у цьому місці. Зрештою, ймовірно, через публічність справи, стрічку таки презентували.

Найбільше журналістське розслідування в історії

Pandora Papers — приклад чергової міжнародної співпраці журналістів щодо використання податкових раїв (раніше, наприклад, були аналогічні Panama Papers, Paradise Papers).

Цього разу понад 600 членів ICIJ (Міжнародний консорціум журналістів-розслідувачів) із 117 країн проаналізували понад 12 мільйонів документів від 14 компаній, які займалися оформленням офшорів.

Pandora Papers — це розслідування про те, як впливові люди через підприємства, зареєстровані в офшорних зонах, намагалися приховати свої доходи, а іноді — легалізувати незаконно отримані кошти.

У межах проекту журналісти знайшли секретну інформацію щодо фінансової діяльності 25 нинішніх і колишніх керівників держав та понад 330 чиновників та відомих людей із 90 країн світу.

Водночас Україна посідає перше місце за кількістю політиків, які фігурують у розслідуванні, — це 35 людей. Росія — на другому місці із 19 особами, а третю сходинку розділили між собою Об'єднані Арабські Емірати, Гондурас та Колумбія — по 11 політиків із кожної країни.

Серед керівників держави у розслідуванні з'являється нинішній президент Володимир Зеленський, а разом із ним — голова СБУ Іван Баканов та олігарх Ігор Коломойський. Хоча слід відразу зазначити, що розкриті матеріали стосуються періоду 2012 — початку 2019 року, тобто до виборів, на яких переміг Зеленський.

Як «Квартал 95» оптимізував податки?

Згідно з документами, проаналізованими українськими журналістами, у 2012 році власники студії «Квартал 95» Зеленський та його партнери зареєстрували понад десять офшорних компаній. Головну роль відіграла корпорація «Maltes Multicapital Corp», у рівних долях розділена між засновниками «Кварталу» Володимиром Зеленським та братами Шефiрами.

Але, як свідчать документи, 25% у «Maltes» нинішній президент безкоштовно передав Сергію Шефiру перед виборами у 2019 році. Ще один друг і діловий партнер Зеленського працює в його адміністрації, однак він не урядовець, а радник президента. Таким чином, Борис Шефiру не треба подавати декларацію про доходи.

Слідство також виявило, що номінальним власником «Maltes Multicapital Corp» була компанія «Davegra», яка належала іншому товаришу Зеленського, а тепер голові СБУ — Івану Баканову.

Коли його призначили на посаду, він передав компанію Андрію Яковлеву.

Інформація, оприлюднена журналістами, показує, що власники «Кварталу 95» зареєстрували компанії у так званих податкових гаванях, щоби приховати справжніх власників та ухилитися від сплати податків.

Це досить серйозні суми. У 2012 році «Квартал» розпочав співпрацю з телеканалом «1 + 1», що належить Ігорю Коломойському. 40 мільйонів доларів, очевидно, перерахували на рахунки власників «Кварталу» через офшорні компанії, що належать олігарху. А перекази відбувалися через Приватбанк, власником якого тоді був іще Ігор Коломойський, та через його кіпрське відділення. Офіційно гроші передали як внесок до статутного капіталу. Таким чином, виявляється, що Коломойський інвестував ці кошти у бізнес «кварталівців». Чи має це стосунок до вилучення грошей з банку, у якому звинувачують Коломойського, повинні з'ясувати правоохоронні органи.

Розслідувачі також перевірили доходи, прибутки та податки від них, що стосуються співпраці 24 компаній, які належать до групи «Квартал 95», із телеканалом «1 + 1» у 2012-2019 роках. Виявляється, що у цей час, маючи доходи 108 мільйонів доларів, студія отримала 13 мільйонів 800 тисяч прибутку, з чого заплатила 3 мільйони 200 тисяч доларів податку.

Журналісти вказують, що відповідне розслідування уповноважених державних органів має також з'ясувати, чи, попри передачу свого майна у «Кварталі», Володимир Зеленський і далі отримував дивіденди.

Реакція

З усіх фігурантів цієї справи єдиним, хто її прокоментував, став брат Сергія Шефiра Борис, який також є одним із засновників «Кварталу 95»: «Це ви поставте питання нашим законодавцям, які створили таку ситуацію, що бізнес постійно перебуває під загрозою через бандитів, які приходять до влади. У той час це було дуже важливо — захистити свої інтереси».

В Офісі президента розслідування назвали «спробою повернутися до 2019 року», коли Володимира Зеленського звинуватили у тісних зв'язках із Коломойським. Як заявив радник керівника ОП Михайло Подоляк, журналістські матеріали підтверджують, що Зеленський не займався бізнесом після 2019-го, коли його обрали президентом. І також не йдеться про використання державних грошей у зв'язку з діяльністю, яку веде «Квартал 95».

Пандора проти Панам?

«Україна фігурує у світі як держава, чий лідер причетний до глобальної корупції спільно зі своїм бізнеспартнером Коломойським», — прокоментував дані слідства експрезидент Петро Порошенко, зазначивши, що 40 мільйонів доларів, які олігарх передав «Кварталу», — це гроші, вкрадені з Приватбанку.

Утім, із колишнім президентом також є одна проблема, адже він сам з'являвся у журналістському розслідуванні Panama Papers 2016 року, яке так само проводило «Slidstvo.info». Журналісти у своїх матеріалах стверджували, що Порошенко брав участь у побудові схем, які би допомогли йому уникнути сплати податків. Сам експрезидент стверджував, що реєстрація компаній у податкових раях не була спрямована саме на це, а мала сприяти передачі його активів у управління так званого сліпого трасту.

Проте, як підкреслюють критики Порошенка, той зробив це у 2014 році, коли був президентом, а Зеленський — до того, як ним став.

Але як тоді, так і зараз скандали, пов'язані з використанням податкових раїв, передусім псують імідж України закордоном. Таким чином, це може зменшити довіру до заяв Зеленського про боротьбу з корупцією та олігархами.

Петро АНДРУСЕЧКО, Київ

6 жовтня парламент проголосував за звільнення Дмитра Разумкова з посади голови Верховної Ради. «Дмитро Олександрович, на мій погляд, відступив від загальних принципів, більше не є членом нашої команди і відповідно не може представляти нашу партію на такій високій посаді», — зазначив голова партії «Слуга народу» Олександр Корнієнко перед голосуванням за його відставку. Опозиційні партії подякували Разумкову за роботу і за те, що той намагався дослухатися до усіх фракцій і не дав «повалити парламентаризм». 8 жовтня народні депутати обрали Руслана Стефанчука головою Верховної Ради.

6 жовтня наглядова рада «Укрексімбанку» відсторонила від виконання обов'язків голову банку Євгена Мецгера, директора департаменту банківської безпеки Ігоря Тельбізова й директора департаменту інформаційної політики Володимира Пікалова. Раніше 4 жовтня журналісти програми «Схеми» (програма на «Радіо Свобода», що займається журналістськими розслідуваннями, які викривають високопосадову корупцію) повідомили про напад у цьому банку під час запису інтерв'ю із головою правління фінустанови Євгеном Мецгером у його кабінеті. Мецгеру не сподобалось одне із запитань журналіста-розслідувача Кирила Овсяного, після чого він наказав охороні забрати камери та дістати із них касети. Журналіст записав те, що відбувалось на аудіо, а пізніше спеціалісти відновили стерте відео.

8 жовтня нардепу з «ОПЗЖ» Вікторові Медведчуку (він також є кумом президента Росії Володимира Путіна) оголосили нову підозру — про державну зраду та сприяння діяльності терористичної організації. Правоохоронці перевірятимуть причетність п'ятого президента Петра Порошенка та ексглави Нацбанку Валерії Гонтаревої до справи, через яку Медведчуку оголошено підозру. Прокуратура проситиме для Медведчука запобіжний захід у вигляді тримання під вартою або заставу в мільярд гривень.

В неділю, 10 жовтня, біля будинку п'ятого президента України Петра Порошенка у селищі Козин на Київщині відбулась акція протесту. Учасники принесли гарбузи та закликають з плакатів — «здати Медведчука». Одночасно з цим мітингом біля будинку Порошенка триває акція прихильників політика. Днем раніше десятки молодиків намагалися прорватися до будинку п'ятого президента. Між ним та його прихильниками сталися сутички.

В той ж день, 10 жовтня, 100-150 осіб проводили акцію протесту біля будинку президента Володимира Зеленського у Конча-Заспі. Протестувальники стояли з плакатами «Тебе судитимуть за „Вагнергейт“». Будинок президента, за підрахунками організаторів, охороняли приблизно 500 правоохоронців. Пізніше численні активісти влаштували автопробіг до будинку президента Володимира Зеленського, запалили фаєри, а також розгорнули банер із зображенням Зеленського та написом «Коломойського — під санкції». «Наше завдання — показати, що події останніх 10 днів, з тим що президент зізнався у телефонуванні Лукашенку і попередженні про «вагнерівців», справою Мецгера, нападом на журналістів, з «Офшорами-95», з позавчорашнім нападом на наших активістів, які намагалися розгорнути банер про Коломойського, зі вчорашніми і сьогоднішніми «тітушками» — це далеко виходить за межі поведінки влади», — зазначили організатори.

Компанія Google присвятила свій тематичний дудл (заставку, яка з'являється на головній сторінці) 150-річчю від дня народження атлета та шестиразового чемпіона світу з боротьби українця Івана Піддубного. Про це повідомляє український блог компанії. Іван народився 8 жовтня (26 вересня за старим стилем) 1871 року у селі Красенівка в Полтавській губернії. Виїхав в 17 років з дому в пошуках кращого життя, працював вантажником у порту Феодосії. Спостерігаючи за матчем з греко-римської боротьби, організованим гастролюючим цирком, який відвідав Феодосію, він вирішив взяти участь і, на превеликий подив, переміг всіх суперників. Піддубний приєднався до цирку в 1897 році. До 1906 року він став першим борцем, який виграв два чемпіонати світу. Загалом він виборов шість титулів чемпіона світу, за що отримав звання «Чемпіон чемпіонів». Він вражав як глядачів, так і інших спортсменів своєю титанічною силою і нечуванним довголіттям — він виграв чемпіонат Америки 1926 року в віці 55 років.

В Україні — різкий зріст захворювань на Covid-19. За добу 9 жовтня підтверджено 11344 нових випадків захворювання, померли 162 людини. Станом на 10 жовтня 16 областей України потрапили до «помаранчевої» зони за динамікою поширення хвороби. Забороняється проведення масових заходів за участю більш як 1 особи на 4 кв. м. площі будівлі або території, заповненість кінозалів та залів інших закладів культури понад 50% місць, а спортзалів і фітнес-центрів не більше ніж 1 особа на 10 кв. метрів. Протягом кількох днів частина областей може перейти до «червоної» зони, — зазначають у уряді.

Підготувала Христина ЗАНИК

Час для діалогу: вишколи для учнів

29 вересня 2021 року у перемиській «шашкевичівці» відбувся останній із чотирьох діалогових тренінгів, у яких брали участь учениці та учні шкіл з українською мовою навчання у Польщі. Перед цим аналогічні заходи пройшли у Лігниці, Білому Борі (онлайн) та Гурові-Ілавецькому. Ініціювали їх тренери з фонду «Освіта для демократії», а профінансував – Громадський фонд ім. Генрика Вуйца.

Проект під назвою «Почнімо з розмови» розпочався у жовтні минулого року тренінгом у Лігниці. Але тоді через пандемію учнів відправили на дистанційне навчання, тому його реалізація – відвідина наступних шкіл – розтягнулася в часі. Один із тренінгів вирішили навіть провести онлайн, але з огляду на тему зустрічі такий режим загалом не дуже підходив. Тож наступні події – у Гурові-Ілавецькому та Перемишлі – пройшли лише після послаблення карантину. Його реалізатори і разом тренери – Наталія Кертчик та Тадеуш Рудзький з фонду «Освіта для демократії» – задоволені остаточними результатами та мають позитивні враження. Беручи до уваги те, що для більшості учнів це була перша зустріч із темою суспільного діалогу і трансформації конфліктів, Наталя і Тадеуш помітили шире зацікавлення та роздуми дітей над власними, не завжди правильними комунікаційними звичками.

Ініціатива мала на меті створення умов для важливих і складних бесід, а також пояснення учасникам

курсу інструментів для аналізу комунікації. Усе це – задля кращого розуміння одне одного на рівні емоцій та потреб. Учні познайомилися також із правилами настільної гри «Demostasy Cake», яка залучає молодь до розмов на важливі суспільні теми та у зрозумілий спосіб пояснює механізми функціонування демократії. Кожна школа, яка дозволила провести тренінг, отримала два примірники цієї гри – польською та українською мовами. Нею зможуть користуватися вчителі історії та знань про суспільство – як інтерактивним засобом для пояснення переваг демократії над іншими політичними системами.

Вивчення цінності діалогу та його відмінності від дебатів, у яких завжди має бути переможець, вважається дуже важливим у контексті поляризації поглядів та погіршення суспільно-політичної атмосфери, у якій ми живемо. Тому такі тренінги приділяють особливу увагу вмінню слухати одне одного та поважати погляди, відмінні від наших. Учні тренувалися, аналізуючи випадки зі свого шкільного та позашкільного

життя. Як підкреслюють тренери, із особливим зацікавленням діти виконували вправу з графічним зображенням конфліктів. Учасники курсу отримували систему знаків і кодів, за допомогою яких могли пояснити вигадану суперечку. Слід сказати, що у деяких групах приклади були дуже реальними і зачіпали, серед іншого, різні потреби учнів з меншини і тих, що приїхали з України. Аналіз конфлікту дозволяє поглянути на нього зі сторони, позбутися непотрібних емоцій, зрозуміти інших учасників та ухвалити найбільш об'єктивні рішення.

Програма вишколів охоплювала також роботу над власною ідентичністю, яка лежить в основі розуміння різноманітності та поваги інших поглядів. Усе це мало на меті пробудити в учасниках тренінгу бажання зрозуміти іншу сторону, не чекати, що вона нас зрозуміє. Це важливо, адже наше суспільство, зокрема молодь, не звикло думати у такому ключі. У роботі в школах відчувалося також негативні наслідки пандемії, учням дуже часто важко зосередитися на «присутності тут і зараз», їхня увага швидко розпорошується. Утім, тренери вміло працюють над тим, щоби цю присутність та увагу утримувати. Методологія таких тренінгів, яка базується на розмові з учасниками, рідко зустрічається у традиційних школах. У них, попри все, переважають класичні форми навчання, а обмін думками та вислуховування того, що молодь хоче сказати, які в неї думки та погляди, мають другорядне значення.

«Почати з розмови» – це перша зустріч із темою діалогу, про яку більшість учнів ніколи досі взагалі не чула. Такий «soft power» («м'яка сила») допоможе молодим людям стати не лише більш свідомими громадянами, а й розумнішими партнерами в дискусії. Ця здібність може мати далекосяжні переваги, зокрема у суспільному чи родинному житті, а також – для пошуку майбутньої професії та позиції на ринку праці. Гнучкість, незалежність та вміння виходити поза усталені схеми будуть головними рисами, що гарантуватимуть самореалізацію та успіх наступних поколінь у дорослому, професійному світі. ■

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА

Фото авторки статті

Як допомагають мігрантам у Кошаліні

Цього року у повітовому управлінні праці видали вже 16 тисяч дозволів на роботу, ще майже 5 тисяч – у кошалінському представництві Західнопоморської воєводської адміністрації. На Помор'ї українці складають 95 відсотків усіх мігрантів.

Умісті їм допомагають три установи: Пункт інформації «Разом», який діє при Лютеранській церкві, Центр міграції, заснований Об'єднанням українців у Польщі, та Інтеграційний центр підтримки, що працює при організації «Карітас». Днями з ініціативи «Разом» представники цих організацій зустрілися, аби обмінятися досвідом та, можливо, запланувати спільні проекти.

Найпершим – у 2017 році – виник Пункт інформації «Разом». У липні 2020-го був заснований Центр міграції, а через три місяці – Центр підтримки інтеграції. У кожному з цих місць навчають польської мови, оскільки найчастіше приїжджі говорять про мовний бар'єр. Саме незнання польської не дозволяє їм працювати за професією, натомість приватні уроки – надто дорогі. У кожній установі на одному курсі може навчатися близько двадцяти п'яти людей – і, як правило, усі групи заповнені. Це показує, наскільки актуальним є питання мови для мігрантів. Досі заняття проводилися безкоштовно, навчання в усіх осередках веде Ірина Кузян, власниця мовної школи «Мануфактура успіху», де мігранти також можуть вивчати польську. Нині з огляду на те, що Центр міграції при ОУП не отримав фінансування, тут потрібно внести невелику плату.

Уроки польської мови – це найбільш поширена форма підтримки, однак не єдина. В установах мігранти можуть отримати також допомогу з легалізацією перебування, інформацію щодо польського законодавства чи соціальних виплат, як-от 500+ чи для осіб з інвалідністю. Велике зацікавлення викликають безкоштовні юридичні консультації, допомога з перекладом документів чи орендою помешкання. Чимало запитів мігрантів стосуються працевлаштування або медичного страхування. У осередках також надають психологічно-педагогічну підтримку.

Чи не найбільші можливості щодо юридичної допомоги має Інтеграційний центр підтримки. Його заснували у партнерстві з фондом «Наука для довкілля»,

фінансує осередок Міністерство внутрішніх справ та адміністрації разом із Фондом притулку, міграції та інтеграції. У штаті тут працює четверо людей (раніше було п'ятеро), осередок орендує офіс у центрі Кошаліна, тож не дивно, що він має набагато більші ресурси, ніж інші установи.

– Ми наймаємо юриста, який допомагає мігрантам насамперед в адміністративних справах, але також і кримінальних. Українці посилають своїх дітей у школи, подають документи на розлучення, аліменти, різноманітні соціальні виплати. Для всього потрібні відповідні документи, які ще потрібно перекласти. Усе це коштує грошей, і дуже часто родини їх не мають, – каже радник з питань інтеграції Гжегож Черпак. Він розповідає, що на самі переклади виділили 16 тисяч злотих, а зараз осередок подався на чергове дофінансування, оскільки потреб – набагато більше. У центрі можна теж отримати фінансову допомогу – наприклад, посилки з харчами.

Також у всіх установах проводять заняття для дітей.

– Аби вони швидше адаптувалися у польському середовищі, але й не забували про власні традиції та культуру, ми організовуємо адаптаційно-мовні занят-

▲ Адаптаційно-мовні заняття для дітей у Пункті інформації «Разом»

тя. Діти вивчають польську мову через ігри, – каже Ізабела Глук-Соколовська, яка координує проєкт у Лютеранській церкві. Вона переконана, що навчання польської для мігрантів – це одна з найкращих ініціатив, оскільки дає новоприбулим шанс на здобуття кращої роботи та можливість пізніше стати повноправними громадянами Польщі. В ОУП також засновували дитячий хор «Первоцвіт», у якому співають малата з Польщі та України.

– Сьогодні ті, що приїхали на Помор'я, зокрема до Кошаліна, насамперед хочуть знайти гарну і добре оплачувану роботу, відправити дітей до школи, а це можна зробити тільки знаючи польську мову. Тому всі наші установи надають їм таку можливість. Ми мусимо, однак, піти на крок далі, оскільки у Польщі немає системного вирішення міграційного питання. Влада не розуміє, що приїжджі – це додана вартість для кожного суспільства, – каже Роман Білас, голова Кошалінського відділу ОУП, при якому діє Центр міграції.

Саме завдяки мігрантам Управління соціального страхування нині не має проблем із виплатами пенсії своїм громадянам, як це було ще кілька років тому. Українці теж сплачують податки, виконують роботу, від якої дуже часто відмовляються поляки.

Учасники зустрічі усвідомлюють, що неурядові організації не мають безпосередньої можливості змінювати міграційне законодавство, але вони можуть лобювати це питання насамперед на місцевому рівні. Під час міграційної кризи вони також мають змогу протидіяти стереотипному ставленню до новоприбулих.

Ми маємо наголошувати, що мігранти допомагають країні, тому дуже добре, що вони приїждять до Польщі. На жаль, у нас є власні стереотипи, на які кидає тінь історія, тому буває, що той, хто критично висловлюється про мігрантів, цього не знає. Ми повинні бути відкритими до приїжджих, бо кожна культура нас збагачує – заявили учасники дискусії.

Вони звернуться до мера Кошаліна Пйотра Едлінського з проханням, аби у школах для мігрантів організували додаткові заняття з польської мови. Такі уроки допоможуть новоприбулим дітям швидше адаптуватися, однак не асимілюватися. ■

Анна ВІННИЦЬКА

Фото авторки статті

ПОДІЇ

Дитячий ансамбль із Любліна

«Повертаємося до того конкурсу, яким він був до пандемії»

Фото авторки статті

62 учасників – солістів, дуетів, тріо, квартетів та ансамблів, різні жанри української пісні, багато дітей і молоді, майже п'ять годин змагань та велика кількість нагороджених – так можна коротко підсумувати конкурс української пісні «3 підляської криниці», який відбувся 3 жовтня у Більському будинку культури в Більську-Підляському.

У недільний ранок багато виконавців українських пісень, передусім з Підляського воєводства, їхали до цього міста. Однією з перших, майже за годину до початку змагань, вдалося зустріти групу «Два кольори». Її лідер Петро Романів одразу привітався українською: «А ми тут приїхали з Варшави» – і підкреслив, що його гурт не вперше в регіоні. Дійсно, «Два кольори» вже брали участь у конкурсі; окрім цього, місяцем раніше на запрошення Союзу українців Підляшшя вони приїжджали на «Археологічний фестин» до Збуча. Цікаво, що у колективі співають передусім поляки, але в репертуарі переважають українські пісні – завдяки тому, що керівник групи є родовитим українцем. Ансамбль походить не з самої Варшави, а з Легіонова, однак все-таки до підляського міста їм досить далеко.

Коли почалися змагання, багато ансамблів уже були на місці та чекали своєї черги. На сцену відремонтованого рік тому будинку культури виходили перші виконавці – солістки, дитячі ансамблі, молодь, згодом трохи – старші учасники. У деяких помітне було хвилювання, хоча більшість виконавців щорічно

бере участь у «Криниці» та добре знає, чого очікувати. Проте багато хто виступав після перерви, спричиненої пандемією.

Мені вдалося порозмовляти з деякими з них перед виступами. У когось був бойовий настрій. «Ми приїхали по перше місце», – так заявила одна з учасниць колективу «Луна» з Парцьова. Інші підкреслювали, що нервуються. Це бачили також члени журі. Віта Коцюбайло, вчителька співу та диригентка, яка вдруге оцінювала виконавців, порівняла цьогорічний конкурс із минулорічним, що проходив онлайн. «На сцені виконавці мають лише один шанс. Це – зовсім інакше, ніж було рік тому», – пояснила вона.

Велике враження на журі – що підкреслив Юрій Ковальчук, педагог-фольклорист із Рівного – справив Український дитячий музичний ансамбль із Любліна, який виступив під акомпанемент. Нічого дивного, що в категорії «опрацьований фольклор, молодша вікова група, ансамблі» журі вирішило присудити йому перше місце.

Разом із появою нових учасників серед публіки прибуло і глядачів. Багато з них залишилися на всі ви-

ступи, хоча конкурс тривав майже 5 годин. Однак репертуар був різноманітним і не монотонним, бо кожен виконавець представляв лише по одній пісні.

Переважали сучасні та народні пісні в обробках – звучали відомі хіти на кшталт «Червоної рути» або «Чом ти не прийшов», хоча були також приклади традиційного місцевого фольклору. Велике враження справила, серед інших, рекрутська пісня «Стояла бероза» у виконанні чоловічого квартету з Дуб'яжина. Однак, на жаль, старовинних пісень, зокрема таких, що досі не звучали на сцені, майже не було. Щораз менше стає також найстарших виконавців, які співали народні твори ще у природньому сільському середовищі. Проте росте нове покоління, яке певною мірою успадковує і репертуар, і старовинну манеру виконання.

Спостерігаючи за виступами, можна було сказати, що в регіоні є багато талановитих солістів та хороших ансамблів, які виконують українські пісні. «Тепер тут видно, який у нас великий потенціал», – заявила Марія Рижик із Союзу українців Підляшшя. Великою кількістю виконавців задоволений також організатор Лука Бадовець: «Дуже багато учасників походять не тільки з Підляшшя. Ми повертаємося до того конкурсу, яким він був до пандемії».

Прослуховування добігли кінця по обіді, однак українські співи не закінчилися після того, як виконавці залишили сцену, бо деякі учасники ще підспівували, сідаючи в автобуси. Не завершилася одразу також сама «Криниця», оскільки продовжувалося засідання журі, яке вибрало найкращих виконавців.

Переможцями XVII Конкурсу української пісні «3 Підляської криниці» стали усі, оскільки кожного учасника нагородили першим, другим чи третім місцем або відзнакою. Журі присудило аж 26 перших місць в окремих категоріях. Кращі з кращих виступять 24 жовтня під час урочистого гала-концерту Фестивалю української культури «Підляська осінь».

Кому цікаво дізнатися, хто цього року переміг на конкурсі української пісні, – заходьте на оновлений сайт Союзу українців Підляшшя zup.org.pl, де опублікований список усіх лауреатів.

«3 Підляської криниці» організував Союз українців Підляшшя у межах проекту «Зустрічі з підляським фольклором, традицією і українською поезією», який фінансує Міністерство внутрішніх справ і адміністрації. ■

Людмила ЛАБОВИЧ

XIV Фестиваль української популярної пісні «Як я си заспівам» у Моронгу

3 оптимізмом у майбутнє

Такого раніше не траплялося, мабуть, на жодному культурному заході. Першим, хто заспівав, розпочинаючи художню частину XIV Фестивалю української популярної пісні «Як я си заспівам» у Моронгу 26 вересня, став глава Ольштинсько-Гданської єпархії УГКЦ, владика Аркадій Трохановський. У його виконанні з підмогою Мирона Сича – віцемаршалка Вармінсько-Мазурського воєводства, Збігнєва Гомзи – заступника голови місцевого сеймику, та Ярослава Сломи – голови Комісії національних і етнічних меншин при сеймику – пролунала провідна пісня фестивалю «Як я си заспівам».

Гурт «Їжачки»

Цей своєрідний гімн моронзького заходу – не випадковість. Саме у цей регіон жакливого для українців 1947 року потрапило чимало – чи не найбільше поза Нижньою Сілезією – лемків, вигнаних із рідних земель. Завдяки своїй активності і жертвності вони мають тепер греко-католицький храм св. Юрія, у якому, до речі, і розпочався цьогорічний фестиваль – богослужінням за бджолярів під омофором владика Аркадія Трохановського та за участі пароха о. Романа Стороняка й інших священників. У Моронгу існує також пункт навчання української мови, який веде випускниця гурово-ілавського ліцею Олек-

сандра Сльонзак. Вокальний гурт тамтешніх учнів продовжив концерт після виступу владика. А перед цим голова управи гуртка ОУП в Моронгу Павло Коць та очільник освітнього відділу адміністрації міста й гміни Моронг Марек Сюдак від імені бургомістра Тадеуша Соберайського офіційно відкрили фестиваль.

Натомість голова Ольштинського відділу ОУП Степан Мігус попросив вшанувати хвилиною мовчання понад 5 тисяч українських героїв, які протягом 8 років війни віддали свої життя за волю України у війні з Росією. Також присутні віддали шану пам'яті багаторічного голови спершу ланки УСКТ, а потім і ОУП в Моронгу Василя Надяка, який помер цього року. Він був одним із ініціаторів фестивалю, який розпочався 20 років тому під назвою «Сімейне співання». Голова Ольштинського відділу запросив також подивитися виставку фотографа, посла миру ООН Олександра Харвата з Рівного, яка презентується на Вармії та Мазурах під назвою «Війномир'я».

Виступ гурту «Їжачки», який налічує майже 20 учнів, захопив публіку – і не лише тому, що серед неї

були батьки та родичі юних артистів. Природність, ширість дітей під час співу, танцювальні елементи були варті тих оплесків, іграшок і солодощів, які отримали вони у фіналі.

Майже годинний виступ фолк-рок-гурту «Горпини» показав, що понад два десятиліття років на сцені не применшили ентузіазму лідера колективу Володимира Купера та його друзів. Група почала з пісні «Ой, верше, мій верше» для владика Аркадія Трохановського, етнічного українця-лемка. Звучало чимало й інших лемківських мотивів. Декому не сподобалися твори «з перцем» («Пий Марічко молоко...») та про пиво. Але не про якість співу йшлося, а про виконання таких пісень у присутності ієрарха.

Несподіваним, але гарним був незапланований виступ понад 90-річного лемка Івана Добровольського, який двадцять років тому починав свою естрадну кар'єру разом із дружиною Марією на цьому ж фестивалі, який тоді ще називався «Сімейне співання». Тепер у його виконанні прозвучала тужлива пісня про рідну Лемківщину.

Завершили концерт виконавці з Комплексу шкіл з українською мовою навчання в Гурові-Ілавському – український ансамбль пісні і танцю «Думка», з яким працюють хореографка Аліція Кравчук та керівниця Оксана Ситчик, і вокальний гурт «Журавка» під орудою Мирона Мацьопи. «Думка» розпочала «Привітальним», а потім у їхньому виконанні можна було побачити танці чи не з усіх регіонів України. «Журавка» співала гуртом і дуетами, а соло виступили талановиті співачки Валерія Наумович, Ксенія Авдієнко і Марта Махначик. Фестивальний концерт вела Ярослав Хруник.

Владика Аркадій Трохановський у своєму виступі зазначив, що і на сцені, і в залі було багато молодих людей. Керівники місцевого самоврядування Мирон Сич, Збішко Гомза та Ярослав Слома запевнили, що матеріально підтримуватимуть захід – задля плекання українськими громадами своєї культури, освіти і традицій. ■

Степан МІГУС
Фото автора статті

12 вересня

Зацікавлені історією подумують, що ж відбувалося в 1683 році, ділити не перестає. Для єдних єсть величезною перемогою польської гусарії, а другі, хоч славу гусарям не одбирають, марш під Відень мають за потрібну виправу поза межі І Річчипосполитої. Твердять, що допомога Відньові нічого доброго Польщі не принесла, що сталося на опак, вона ослабила державу, котра цілий час шахувала двох пізніших розгромителів польської держави (Австрію і Росію). Єдні і другі правду бесідають, але описують лем її частку, а правда все єсть складна, хоч проста. Єдні і другі половинку «продають» за ціле горня. Єдна і друга сторона і гнеска має зволеників і противників, так як вшитко в житю. Біда все єсть більша, кед в історію вмішатся політика. В політиці часто єсть так, що політик не стоїть в істинні, політики «істинну» барз часто хочуть мати по своїй країні. Правда єсть єдна, а партій все єсть до фраса, хоч би так як в Гамеріці і лем дві були, то і так правдою їх не обділиш. Так то юж єсть, що перемога має неєдного няня, а програна єсть сиротом, часом півсиротом.

Тото, що 12 вересня 1683 року під Відньом стало, польська історіографія найчастіше зовє «одсе-чом» або «вікторієм» і все гльорифікує гусарію. Західня історіографія доціняє присутність польської йїзди і ролю Яна III Собеского в обороні столиці Австрії. Захід єднак бесідує о перемозі австрійсько-німецько-польських військ, адже християнських над музулманами.

Єдним героєм, а другим...

Найбільші герої тіж мають гріхи на сумліню, зато все існує даке але... Зрештом, вшиткі вояки, Відньові на ратунок идучи, не дішли до столиці австрійського цїсарства. Головні о їх гріхах будеме бесідувати. Польські війська, ведєні з Литви гетманами Казиміром Сапєгом і Яном Огиньським, запізнали ся і зато коронне військо, очолене королєм, без них рушыло з Кракова під Відень.

По селах і містах гнешньої Словації біду городили головні тоти польські війська, идучи з Литви, і марудери, вертаючи з-під Відня. Спізнєні польські війська австрійському цїсарюви підчыняли збунтованих мешканців Оравы. Нєліпші були од Татарина, барз остро забрали ся до помагання австрійській владі держати Ораву при собі. З рук мадярських військ Імре Теке-лого (*Imre Thököly*) звязал ся з Турками) одбивали головний його замок — Ораву. Народні сєльські перекази бесідають, що по їх переході старинну Єлєшню Глядовком почали звати (*Jeleśnia* стала *Hladovkom*), а *Velina*, величезне село і товдышній адміністративний центр цілого регіону, до цна згоріла. Зрештом, так як і 26 інших оравських осєл. Антон Габовштяк в *Лєґєндах оравської долини* бесідує о тім, що товды діяло ся в нєднім словацькїм сєлі. Там, де перєшли одділи польських військ: Лем же по яких то дорогах ишли? По селах і місточках, і по таких місцях, в котрых знали, же нїт там війська, адже нїхто ся їм не сьміє протиставити. Вояки крали, забивали, а кед мешканці їх воли ся противили, село палили. Адже, вера нечудне было, же їхня «слава» спєреджала їх похід, же людє перед нїма втікали. Кождий ховал ся, де лем міг. Но штож, завдяки ІІ Сьвітєві війні і мы барз добрі знаме, же і перед вызволителями треба ся варувати так само як перед ворогом, або і лїпше. Жытя вказує, же і тепєр тоты самы людє для єдних сут героями, а другим..., шкода радити.

Ци гусарія переходила през наші землі?

Дєхто може і думат, що нас, Лємків, з выжше описуванима подїями на Ораві

не можна вязати, добрі знаме, де мешкали наші предки, а де Краків і Відень, ци Орава. Такий звязок єднак існуєвал, лем традиція, переказувана з дідів на внуків, того до наших часів не донєсла. Довід на того, що през наші землі перєходили вояки, вертаючи з-під Відня і з-під Парканів, дає сам Собєський. В листі до жєны написав: *stamtąd mimo Koszyce do Epe-ries* [адже Пряшова], *gdzie się wojsku konsystencje rozdawać będą* [дїстануть провіант і ділені будуть на менші одділы?] *i gdzie i sobie, i koniom jaki tydzień odpocząć będzie potrzeba. Stamtąd do Polski, jeśli śniegi, które coraz w górach większe spadać będą, pozwolą, są dwie drogi: jedna na Lubowlę, a druga na Bardiów i Makowice; którego Bardiowa księżna jejmość dobrze wiadoma, bo tam niemały czas podczas wojny szwedzkiej mieszkała.* Кед король бесідує о Старі Любєвнї, о Бардьєві і зборівськїм граді (о Маковиці), то одталь юж лем крочок до нас. Идучи з полудня на північ, заразьїся за Старом Любєвньом, Бардьєвом і Зборовом мамє юж границю Польщі (товды Стара Любєвня належала ищє до Польщі) і почынають ся села наших предків. Собєський в листі бесідує о старых сєредньовічных дорогах, провадячых купців з Мадяр до Польщі, перша иде през Пивничну і Ритро на Санч, а друга през Ждыню і Гладышів провадит до Біча, або през Мушину і Криницю до Санча. Не є ріжницї, котром дорогом пішли вояки Собєського, вшиткі дороги їх до Кракова провадили, дві посльїдні перєтинають північну Лємковину.

Перше згадує єм і о марудєрах, бо прямий переказ з тамтої добы бесідує: *o powrocie swawolnych żołnierzy «z wiedeńskiej po victorii z Turkami», o ich wędrowce po Małopolsce, podczas której rabowali okoliczne majątki oraz napadali na ludność prowincji.* Адже, они хыбаль разом з королєм не вертали, Собєський не дозволил би їм польських сіл грабувати. Кед польські вояки грабували адже польські села, наші би щадили? Вояки, вертаючи до Польщі, юж на словацькій землі поділені были на менші одділы, бо так лєкше было їм найти даку пожыву. Часом лышали за собом не лем спалєну землю і побите мирне населєня, сплакєне і ограбуване з запасів. Військо польське, вертаючиє з відєньської виправы малыма жмінками, мусіло ити і по північній сторєні Бєскыдів. Не хоче ся мї вїрити, жебы ту, кед воякам голод почав зас зазерати до очы, інакше ся поводити.

Вояк гине не лем од мєча і кулі

Герої тіж часом хворіють і голодом примєрають, адже нїхто хыбаль не буде

ся чудувал тому, же і вояків, вертаючиых з-під Відня, того роду лихо не оминало. Смерт косила і тых, котрых вража зброя (турецька куля, спис ци шабля) не досягла. Така смерт жнивувала не лем сєред марудєрами, стаючи́ма ся нераз обычайныма розбїйниками.

Голодний вояк — злий вояк

Голодували вшиткі, військо, идучє з Собєським, голодом примєрало ищє адже під мурами Відня стоячы. Австрійкы не дбали о своїх вызволитєли, не лем польське військо остало без ідла, а коні без пашы. Адже нїч в тім чудного, що голодны вояки почали глядати пожывы в вызволєнім місті. Влада Відня скоро заказала їх впушати до міста, выкорыстано подїю, яка з брами міста. Відень заперто перед вызволитєлями, бо єден вояк выстрїлил з рушницї. Промолчєно, що боро-нил майна, що стрїляв до злодія свого коня. Собєський выкупил товды з рук відєньських корчмары неєдного польского вояка, лікуючого ся в місті. Мешканці Відня своїх вызволитєли не хотїли выпустити, бо бідакы не мали юж чым платити. Грошы ся їм скінчыли, военны трофеа тіж, адже пак лічыли ся, їли і мешкали на борг.

Під Відньом мусіло быти невєсєло, коли 24 верєсня в листі до жєны король Польщє пише: *Uszy tu bolą, słuchając z daleka, co mniejsi mówią; a nawet już i na nas narzekają, «żeście go (адже австрійського цїсаря) sekurowali; niechby była ta pycha i z korzeniem do szczytu wyginęła!».* Завдяки листам Собєського мамє барз дужє цїнных вїдомості, знаме, що про Відень гмерло гідні вояків: *U nas ludzi niemało poczęło mrzeć: jedni z ran i postrzałów, drudzy z tej nieszczę-snej dyzenterii. Jam tu kilka czajek kazał sprowadzić chorych z Wiednia do Preszburka [адже до Братиславы], bo tu ludzie właśnie jako nasi, bardzo dobrzy, pocziwi i nam przychylni. Nie masz tu człowieka jednego, tak z panów starszych oficerów, jako i żołnierzów, aby go ta plugawa nie miała napaść choroba. Mnie P. Bóg z łaski swej jeszcze dotąd od niej zachował.*

Відєньська «вдячність»

Не лем з жывыма была біда: *Musi-my iść dwie mili wielkim pośpiechem dla wielkich smrodów od trupów, koni, bydel, wielbłądów.* В іншїм листі Собєський так описує ситуацію польських вояків: *Chorzy nasi na gnojach leżą i niebożęta postrzeleni, których bardzo siła, a ja na nich uprosić nie mogę szkuty [чайкы] jednej, abym ich mógł do Preszburku [Братиславы] spuścić i tam ich swoimi sustentować kosztem; bo nie tylko im, ale mnie gospody, a przynajmniej w niej sklepu za moje pieniądze pokazać nie chcieli, aby było rzeczy złożyć z wozów tych, od których konie pozdychały. Ciało zmarłych na tej wojnie zaniejszych żołnierzów w kościołach w mieście chować nie chcą, pokazując pole albo spalone po przedmieściach, pełne trupów pogańskich cmentarze; którym zaś grobu w mieście pozwolą, trzeba nie tylko pieprzem, ale i solą dobrze osolić!* З корєлівських листів довідуєме ся, що не лем король Польщі мал чым платити, що не лем він мал свої грошы. Были такы, котры мали «грошы» трофейны: *Insi się zaś tak zdobyli, że nie-jeden został panem. Pasów diamentowych bardzo siła między żołnierzami; siła tego za lada co pozbywali w Wiedniu, a drudzy się zaś z tym dotąd kryją.* Адже Відень не лем

не дбал о своїх освєбодитєли, оскубувал їх з того, чым збогатїли ся на Турках. Гріш тягли од жывых, бо лічыти і жывити ся все треба, а то не такий малий кєльчык. Зарабляли і на мертвых. Тлінны останкы значных оборєнців знаєми хотїли зложыти в відєньських костєлах. Пановє-шляхта мала такий звичай грєбаня своїх, Відєнь жадал Харєновых оболи і то немалых. Кєд бы не вєняли і не были величезною загрозою для жывых, то о мертвых нїхто бы там хыбаль не стоял. Задля той загрозы воякы скоро од Відня одходили (*Musi-my iść dwie mili wielkim pośpiechem dla wielkich smrodów od trupów*). Похорєны лишили Відньові, а сами за жывыма Турками погна́ли.

Собєський в листах нераз споминає, що цїсаря просил, жебы скоро міст на Дунаю поставили, жебы голодны вояки могли до земель підпорядкуваних Турції гвойти. На лївым боці Дунаю Туркы лишыли за собом спалєну землю. Вшиткі мосты на Дунаю підкурили, жебы християне за нїма не могли піти. Дунай малом річком не єсть. Товдышня влада Австрії не робила ріжницї мєдже вояками, приходячыма їм з допомогєм: *Książę lotaryński bywa co dzień; nie znać po nim, nieboraku, ani zdobywcy, ani łaski cesarskiej.* Ім єднак і так было лєкше, ближе мали домів, радили том самом бесідом, но і їхнє військо: *Idźcie bokiem jedna jego część wojska tą, druga tamtą Dunaju stronę, dla pożywienia; aleć jemu wszystko z Bawarii Dunajem płynie.* Адже вшиткі воякы з-під Відня, идучи за Турком, цілий час ишли попри берегах Дуная, польське військо аж до Парканів цілий час том самом спалєном його сторєном. Адже не чудуйме ся, що король пише, що: *konie najlepsze wiatr prawie powiewa; a cóż dopiero może być u Kozaków* albo u dragonów!

Цїлий час істи прєцін было треба, мєриндя воякам скоро ся кінчыла, а ідла не было одкале брати. Так было, заклє не вернули домів. З рєляції авторє анонімной запискы знаме, що выголоднілы воякы часто спрагу гасили брудном, нєпєрєварєном водою, адже нїч в тім чудного, що пак неєден з них хворїл на дизєнтерію. Мусимє памєятати о тім, що похід польского війська під Відєнь не был коротком виправом. Король до Кракова вернул 24 грудня, адже на лєтиньску Вєлію, а выїхал з нєго 29 липця 1683 рока.

На Турка ишли

Пановє гусарє з Турками того рока воювали не лем 12 верєсня, товды битва гусарів з музулманами ся лем зачала. Турецька армія розбита остала не під Відньом, а під Парканами. Головны турецькы силы з-під австрійської столиці втєкли разом з Каром Мустафом — вєзиром, адже головным командиром. Під Відньом стратили лем з 10 процент свого стану (погыблых і тых, котры в полон пішли), більшіст з понад 100 000 вояків турецької армії рагувала головы втєчєм. Туркы розгрому зазнали під Парканами, в тридньєві битві (7-9 жовтня 1683 рока), згынуло понад 90% з 40 000 турецької армії. На другі берег Дунаю головы на карсі вынесло лем з 1200 Турків, стигли втєчы, бо міст на Дунаї ищє стоял. Кед християне го зрушыли, рєшта турецьких вояків погыбла. О ясных і темных странах воячкы дос юж бесіды, адже пора дати сой каву. ■

Борис ЛЕМКІВСКИЙ

Історія

Ідея гетьманства В'ячеслава Липинського

Тільки Господар Землі Української — тільки Монарх Український може створити силу, без існування якої свобода — це анархія. Тільки одна людина, один провід, одна воля, тільки він, Господар, може створити підставу Держави — Українську Армію.

Вячеслав Липинський. «Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму»

Ідею соборної України можна розглядати з різних точок зору: автономної та федеративної, демократичної та соціалістичної. Проте лишається ще монархічна складова цього спектру. Речником цього напрямку слід визнати В'ячеслава (Вацлава) Липинського (1882-1931) — політика й публіциста, історика і теоретика українського консерватизму, посла України в Австрії (за Гетьманату) й одного з організаторів Української демократично-хліборобської партії, що сформував ідею політичної нації та виступав за аристократичний шлях побудови держави.

Для Липинського гетьман Павло Скоропадський був «авторитетом, що свободу українських громадян загарантує, тільки він один дасть дійсну свободу, бо свобода без гарантії авторитету — це перший звук без ніякої вартості». Передбачалося «удіичене» гетьманство, тобто таке, що передається від батька до сина. У праці «Україна на переломі. 1657—1659. Замітки до історії

українського державного будівництва в XVII-ім столітті» відчувається певна ідеалізація гетьманської влади з боку Липинського:

«Від часу упадку Руської князівської Держави і до нинішнього дня — на протязі шести століть тільки один раз зміг повстати серед нашої нації один спільний державно-національний фронт проти відвічних претендентів на державний і національний суверенітет на нашій землі: проти Москви і проти Польщі. Тільки раз один за Гетьмана Богдана Хмельницького змогла зорганізуватися українська державна аристократична верства».

Не просто опонентами, а справжніми ворогами були для Липинського «інтелігенти», «всілякі соціалісти», що, на його думку, «живуть найбільше фантастичними утопіями якихось „Україн без влади і без підвладних“, якихось соціалістичних чи націоналістичних українських ельдорадо. Здійснитися ці ельдорада мають самі і автоматично мають вони зайняти місце тієї живої,

Фото з Вікіпедії

реальної, дійсної України, яку „свідомі“ інтелігенти зо всією своєю безсилою злобою ненавидять».

Про шляхи досягнення соборності України Липинський висловлювався так: «Соборність може бути досягнена тільки гармонійним взаємним перехресцуванням двох сил: доосередкової сили — матеріально і морально авторитетної,

єдиної і всенациональної — центральної державної Влади, і відосередкової сили як найширших автономій поодиноких українських країв, спаяних в єдину цілість цією сильною державною Владою».

Далі він пояснює: «Тільки при існуванні цих двох сил — коли всіх українських людей буде притягати одна спільна столиця маєстатичності і силою державної української Влади, і коли вони туди будуть привозити свої провінційальні культурні окремішності, плекані в поодиноких краях, а звідтам вивозити знайомість українських людей інших провінційальних культур — може наступити взаємне пізнання Українців, без якого всі „соборности“ будуть лише порожнім звуком».

Згідно з Липинським, «соборність неможлива у нас при демократичній республіці», тому він по-справжньому лютував, коли «українські провідники» не прийняли гетьманську монархію лише тому, що вона була своя: «Бо перед чужою владою вони повзають рачки, як тільки вона їх добре вибатожить. Наприклад, сучасний український інтелігент „не міг“ стати добровільно чесним слугою свого Українського Гетьмана... Але добре побитий, він може стати холопом, шпигом, дрібним агентом і слухняним рабом більшовицьких зайдів». ■

Валерій ПОМАЗ

Історичний календар

жовтень

2 жовтня 1906 року у місті Охтирка на Сумщині народився Іван Багряний (1906—1963) (справжнє ім'я Іван Павлович Лозов'ягін), поет, прозаїк, публіцист, політичний діяч. У молоді роки вчителював (викладав малювання), обіймав низку посад в різних організаціях, працював на шахтах Донбасу. Писав вірші, здійснив поїздки по Україні. Деякий час навчався в Київському художньому інституті, який не закінчив через фінансову скруту та політичну неблагонадійність.

Входив до опозиційного літературного об'єднання «МАРС» («Майстерня революційного слова»), його твори нещадно критикувалися за принципову українську позицію. Віршована поема «Ave Maria» (1929) була заборонена цензурою, а історичний роман у віршах «Скелька» (1930) спричинив звинувачення «в проведенні контрреволюційної агітації». 16 квітня 1932-го заарештований. Провів 11 місяців в одиночній камері внутрішньої тюрми Державне політичне управління (ДПУ), засуджений на 3 роки заслання на далекий Схід. За спробу втечі отримав новий термін (ще 3 роки).

Після повернення, 16 червня 1938-го заарештований вдруге — цього разу за участь у націоналістичній контрреволюційній організації. Обвинувальний вирок не підписав і після двох років в'язниці (83 дні провів у камері смертників) восени 1940-го через брак доказів був випущений на волю. Пережите описав в автобіографічному романі «Сад Гетсиманський» (1950) — творі, що на два десятиліття випередив знаменитий «Архіпелаг ГУЛАГ» Олександра Солженіцина.

В 1945-му емігрував до Німеччини. Його памфлет «Чому я не хочу верта-

тися до СРСР?» (1946) набув великого розголосу. Редагував газету «Українські вісті», заснував Українську революційно-демократичну партію (1948), був головою виконавчого органу Української Національної Ради і заступником президента Державного центру УНР в екзилі. Виступав за консолідацію українського патріотичного руху.

«Я повернувся до своєї Вітчизни з мільйонами своїх братів і сестер, що перебувають тут в Європі і там по Сибірських концentrатах, тоді, коли тоталітарна більшовицька система буде знесена так, як гітлерівська. Коли НКВД піде вслід за Гестапо, коли червоний російський фашизм щезне так, як щез фашизм німецький. Коли нам — Українському Народові — буде повернено право на свободу і незалежність в ім'я християнства і справедливості». Іван Багряний — «Чому я не хочу вертатися до СРСР?».

5 жовтня 1883 року в селі Ярівка на Чернівецьчині народився Петро Федорович Болбочан (1883—1919), полковник Армії УНР. З початком Української революції 1917—1921 рр. займався організацією українських військових частин. 22 листопада 1917-го очолив сформований із добровольців Південно-Західного фронту російської армії 1-й Український Республіканський полк. Оскільки солдатський комітет перебував під контролем більшовиків, полк роззброїли, а казарми підірвали і розстріляли гарматами.

На початку 1918-го сформував Республіканський курінь, реорганізований у 2-й Запорізький піший курінь. «Запорожці» Петра Болбочана стали одним з найбільш боєздатних з'єднань Армії УНР: відіграли ключову роль у звільненні Києва в лютому 1918-го та під час визволення від більшовиків Лівобережжя та Південно-Східної України, блискуче провели Кримську операцію в квітні 1918-го. Мав незаперечний авторитет серед підлеглих, а більшовики

обіцяли за його голову 50 тисяч золотих рублів.

Чітко притримувався державницької позиції, мріяв про сильну армію. В одному з наказів військам наголошував: «ніяких советів робочих депутатів, монархічних організацій... я не допущу. Підкреслюю, що ми боремося за самостійну демократичну Українську Республіку, а не за єдину Росію, якою б вона не була — монархічна чи большевицька».

«В житті був дуже скромний, без тіні манії величності...», — згадував сотник Борис Монкевич. «Він ніколи не підвищував голосу, нікого не розносили і не робив нікому нагани, як це роблять більшість строєних начальників. Вистачало одного погляду Болбочана, щоб людина розуміла, чого він бажає і чи задоволений він чи ні».

3 грудня 1918-го — командувач Лівобережної групи Армії УНР. Після відступу з Лівобережжя знятий з командування Запорозьким корпусом. Декілька днів провів під арештом, а потім кілька місяців — під наглядом місцевої влади у Станіславові (Івано-Франківськ). Гостро критикував суперечливу політику уряду та його міністрів.

9 червня 1919-го у Проскуріві (нині Хмельницький) зробив невдалу спробу захопити командування корпусом. Був заарештований і засуджений до страти за підозрою у намірах здійснити державний переворот (усунути від влади Головного отамана Симона Петлюри). Завдяки великій симпатії у військах, мав змогу втекти. Однак не зробив цього, бо прагнув довести, що за ним немає жодної провини. Попри численні звернення до Симона Петлюри з проханням про помилування, розстріляний 28 червня 1919-го на станції Балин на Хмельниччині.

23 жовтня 1864 року царським указом ліквідовано Азовське козацьке військо, козаків переведено до селянського стану. 1866-го канцелярія війська припинила існування, а регалії та

зброю передано Кубанському козацькому війську.

Після ліквідації Запорізької Січі 1775-го, частина козаків на човнах Дніпром та Чорним морем відправились за Дунай. Отримали дозвіл турецького уряду на поселення. І створили Задунайську Січ, присягнувши султанові Османської імперії. За легендою, коли козаки складали присягу, то насипали у чоботи землю, привезену з собою з України і вимовляли: «На чий землі стоїмо, тій і будемо служити». Зберегли устрій Запорізької Січі.

На початку XIX ст. Задунайська Січ стала вагомою політичною та військовою потугою, відтак російський уряд намагався перетягти козаків на свій бік. 1828-го почалась російсько-турецька війна. Всупереч наказу султана Махмуда II останній кошовий Задунайської Січі Йосип Гладкий не виступив проти Росії, а почав переговори з російським командуванням. Колишнім запорожцям пообіцяли повернути їхні права та вольності. У травні 1828-го Кіш, а також ті козаки, які жили по селах, разом із жінками та дітьми, вирушили з насиджених місць. Під Ізмаїлом понад 1000 задунайських козаків на чолі з Йосипом Гладким перейшли разом зі своїми човнами на бік російських військ.

Для вихідців із Задунайської Січі було виділено землі на узбережжі Азовського моря від Маріуполя до Бердянська. Названо їх Азовським козачим військом, а Гладкого призначено наказним отаманом. Обіцяних давніх вольностей їм не повернули. Тому азовські козаки почали втікати знову за Дунай та на Кубань. Нарікаючи, що їх «на мужиків та москалів перетворили», змушуючи брати участь у військових походах російської армії. «За-напастив козацтво, одурив нас! — казали вони Гладкому, якому вже не довіряли», — писав дослідник козаччини Федір Кондратович у книзі «Задунайская Сечь по местным воспоминаниям и рассказам», що вийшла 1883-го.

Підготувала Олена ГУМЕНЮК

Світоч театральної епохи

Артист, художник з голови до ніг / Він сміхом потрясав притихлу залу, Скорботою будив юрбу опалу / І слово, як алмаз, беріг.

(Максим Рильський)

Для нього театр був формою буття, оскільки в театрі на кін виходить душа, у кінематографі це трапляється не завжди. Він не загубився і не зневірився у тому часі, де все українське було заборонено, заасфальтовано, знецінено, зберіг свою українську цілісність та душу. Майстерно поєднував талант актора, співака, режисера, художника, висловлюючись сучасною мовою, – був ще й чудовим менеджером. Марка Лукича Кропивницького не даремно називають батьком професійного українського театру та українським Шекспіром, бо свого часу Шекспір так само вивів театральне мистецтво на високий професійний рівень. Отже, найвагоміша заслуга Марка Кропивницького – в тому, що він створив перший український професійний театр, який пробуджував національний дух і самосвідомість українців.

Кропивницький прийшов у світ театру в часи дії найстрашніших указів: Валуєвського (1863 року) і Емського (1876 року, який доповнював попередній). Відповідно до них, українській мові було винесено вирок – витіснити з культурної сфери (книгодрукування, музика, театр, церква). До театального українського репертуару висувалася вимога в обмеженні етнографічної проблематики, тобто українці мали бути у виставі примітивними, нерозвиненими з обов'язковими побутовими атрибутами – чаркою, співами, сваркою. 1881 року Кропивницький домігся скасування норми Емського указу про мовну заборону. Таким чином було дозволено ставити театральні вистави українською мовою. Марко Лукич зумів надати рідній мові головну роль в театрі. Він мав неймовірну фанатичну відповідальність перед глядачем за кожен створений образ.

Народився Марко Кропивницький 21 травня 1840 року у селі Бежбайраки на Херсонщині (нині це село Кропивницьке Кіровоградської області). Дитинство Марка проходило серед односельчан-однолітків, але вже тоді він вирізнявся творчими здібностями, робив досить вдалі спроби написання віршів. Закінчив повітову школу з похвальним листом. Батько Лука походив зі старовинного шляхетського роду, його пристрастю були зброя, коні та випивка. Провідну роль у становленні Марка як особистості творчої відіграла мама – Капітоліна Іванівна. Сама гарно співала, грала на фортепіано, скрипці, гітарі. Вона вчила сина музики, співу, прищепила любов до театального мистецтва. Протилежність характерів батьків привела до розпаду сім'ї. Марко мріяв навчатися в університеті, навіть закінчив два курси юридичного факультету Київського університету св. Володимира, але через брак коштів навчання довелося припинити. Щоб догодити батькові, почав працювати у Бобринецькому повітовому суді, однак канцелярська робота для молодого Марка виявилася занадто «задушливою». Він прагнув творчого руху... Брав участь у аматорських молодіжних театральних гуртках. 1871 року почав працювати в Одесі на професійній сцені. Дебютував у виставі «Сватання на Гончарівці» у ролі Стецька. Під час дії Валуєвського закону про заборону української мови Кропивницький зіграв у 37 українських виставах. Протягом наступних 10-ти років працював у різних театральних трупах, набуваючи досвіду і власних переконань. Одним із таких непохитних переконань стала впевненість щодо

Фото з Вікіпедії

надання рівних прав українській мові поруч із панівною тоді російською: «В Україні моїй милій і далі нема ні школи народної, ні журналів, і далі українську мову висміюють, не визнають, намагаються знищити... Пора зрівняти українське слово в усіх правах з російським, бо тільки рідна мова, не обмежена цензурою, дає можливість застосовувати пригноблені сили з користю і успіхом на благо рідної Вітчизни».

1882 року Марко Кропивницький стає провідним режисером у групі Михайла Старицького. Тоді ж у Києві, Харкові, Одесі починають організовуватись українські трупи. Незабаром він створив і свою трупу, пропагуючи принципи професійної режисури. Прагнучи, аби глядачі сприймали виставу не лише як розвагу і комедію, але й вміли замислитись, поміркувати, а іноді й заплакати. Тобто театр Кропивницького був своєрідним майданчиком, де порушувались і розв'язувались злочинні та гострі питання.

Як правило, трупа корифеїв давала не менше 100 вистав на рік. Паралельно Кропивницький займався організацій-

ними питаннями, гастролі проходили в Україні, Росії, Польщі, Білорусі, Молдові, на Закавказзі. Він є автором понад 40 українських п'єс, серед яких – «Доки сонце зійде, роса очі виїсть», «Дай серцю волю – заведе в неволю», «Глитай, або ж Павук», «По ревізії», «Олеся», «Замулені джерела», «Дві сім'ї». У Єлисаветграді (нині Кропивницький) Марко Лукич познайомився з братами Тобілевичами (Іваном Карпенком-Карим, Миколою Садовським та Панасом Саксаганським) і потоваришував з ними. Саме у Єлисаветграді він заснував свою знамениту трупу, яка тоді мала досить скромну назву – Товариство акторів – і складалася з тих, кого згодом буде названо корифеями театру (брати Тобілевичі, Марія Заньковецька, Ганна Затиркевич-Карпинська). Так, більшість акторів цієї трупи були аматорами. Та й звідки було взятися професіоналам у країні, де не існувало жодної української театральної школи і взагалі не дозволялося ставити на професійній сцені національні твори? Дружина Карпенка-Карого Софія Тобілевич згадувала: «Всі актори, яким Кропивницький допомагав оволодіти технікою гри на сцені, всі його учні, не виключаючи Садовського та Саксаганського, були закохані в Марка як в артиста, режисера і великої душі людину». Кропивницький зі скромністю ставився до своїх досягнень – ніколи не хвалив себе сам і не любив, коли його розхвалювали інші. Окрім акторського і режисерського талантів, він умів самостійно створити зовнішній образ свого героя, майстерно наносив грим. Часто Марко Лукич говорив, що і режисер, і актори повинні добре знати життя народу і вміти відтворити образи якомога точніше і правдивіше. Тому акторів нерідко знаходив серед народу. Допомігав аматорським трупам, акторам і простим селянам фінансово, відмовляючись від власного гонорару. Влаштував у своєму домі бібліотеку для мешканців села. З радістю приймав на своєму хуторі колег по творчому цеху, у нього довгий час жили рідні Тараса Шевченка, також композитор Микола Лисенко.

Після однієї з вистав Марко познайомився зі своєю майбутньою дружиною Олександрою Вукотич. У своєму подружньому житті довелося їм пройти через неабиякі випробування, але сім'я була міцною і щасливою. Подружжя виховувало прийомного сина Костика, пізніше в них народилася довгоочікувана донечка Маруся. Та недовгим було їхнє щастя – Олександра померла від дифтерії. Друга дружина Надія Гладушенко подарувала Маркові Лукичу ще трьох дітей.

З ім'ям Марка Кропивницького пов'язане перше виконання пісні композитора Дмитра Крижанівського на

слова Тараса Шевченка «Реве та стогне Дніпр широкий». Трупа Кропивницького 1892 року виступала в Одесі на вечорі пам'яті Кобзаря. Цю пісню, яка згодом стала своєрідним гімном українського народу, композитор Крижанівський присвятив Маркові Кропивницькому. Той виконував цю пісню, а зал, стоячи, підспівував, коли у приміщення увірвалися жандарми і почали виштовхувати людей назовні. Зал у відповідь ще голосніше заспівав... Театральний репертуар складався з творів класичної драматургії – Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Івана Котляревського. Протягом трьох місяців (1886–1887) трупа Кропивницького виступала в Петербурзі. За цей час його ім'я набуло неймовірної слави, його талантом захоплювалися Лев Толстой, Костянтин Станіславський. Імператор Олександр III, високо оцінивши акторську майстерність Кропивницького, запропонував йому грати в Імператорському театрі, на що Кропивницький рішуче відповів: «Не потрібно мені ні срібла, ні золота, ні слави, ні пошанівок... Зрадити моєму народові, піти у найми „власть передержашим“, які мову нашу не визнають, хочуть знищити?! Ніколи! Краще буду працювати на користь милій моїй Україні на повну, Богом дану мені силу, а там вже нехай цінують все, що я залишив». Усе життя Кропивницький боровся проти трактування його рідної мови як «южнорусского диалекта», а українського народу – як «племені». Очевидці розповідали, що під час візиту до перукарні він українською міг промовити: «Поголити!». Якщо персонал сказаного не розумів, актор прохання не повторював і роз'ясненнями не займався, а просто йшов до іншого подібного закладу, де його розуміли.

Марко Кропивницький виконував надто важливе на той час завдання – просвітницьке. Адже більшість населення була неписьменною, отже, театральні постановки ставали потужним засобом освіти – знайомили людей з творами українських класиків, наближали, так би мовити, культуру до населення, популяризували українську мову і національний дух.

«Смерть – лише мить. Життя – вічність», – казав Марко Кропивницький. Повертаючись потягом додому до свого хутору Затишок на Слобожанщині з останніх гастролей в Одесі, йому стало погано... Потяг його життя зупинився 8 квітня 1910 року.

У липні 2016 року ім'я Марка Кропивницького отримало місто, що раніше називалося Єлисаветградом (Кіровоградом), з яким життя і творчість режисера були пов'язані дуже тісно. ■

Юлія КАМІНСЬКА

Фонд Український Народний Дім у Перемишлі

Fundacja Dom Ukraiński w Przemyślu

ul. Kościuszki 5, 37-700 Przemyśl

PLN: 88 1600 1462 1838 9708 6000 0001

ПІДТРИМАЙ РЕМОНТ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ В ПЕРЕМИШЛІ!

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

Одна книга, два погляди

Польсько-український «блокбастер» про Волинь

Вкотре перечитуючи понад 600 сторінок книги «Волинська гра» («Wołyńska gra»), я не можу побутися хвилювання. Наприкінці видання вказано, що це — «найсильніший літературний дебют року», потім бачу запитання-анонс: «Кого сьогодні цікавить Волинь? Точно не сучасних 30-літніх, а вже найменше — тих, що в дитинстві багато чули про історію Ягоди та Олега».

В інтернеті лунають захоплені голоси про книжку «Wołyńska gra»: мовляв, це крок на шляху до польсько-українського поєднання. Я, прочитавши її двічі, дозволю собі мати протилежну думку. Вважаю, що видання не долає стереотипи, а поглиблює їх.

Авторка Юстина Бяловонс — випускниця факультету американістики Університету Марії Кюрі-Скłodовської у Любліні. Гортаючи сторінки її твору, я маю враження, що писали його у корпорації Marvel.

Головні персонажі на перший погляд — звичайні люди. Вона — полька Ягода, він — українець Олег. Обоє — офісні працівники, менеджери фірм. Із самого початку герої роблять досить гучні заяви.

Ягода каже:

«Я не є патріоткою. Я не хотіла би задля своєї країни зазнавати тортур чи помирати (...) Люблю польську мову та страви, жити у Варшаві, їздити у польське село, в кіно дивлюся польські фільми, а в машині співаю польські пісні».

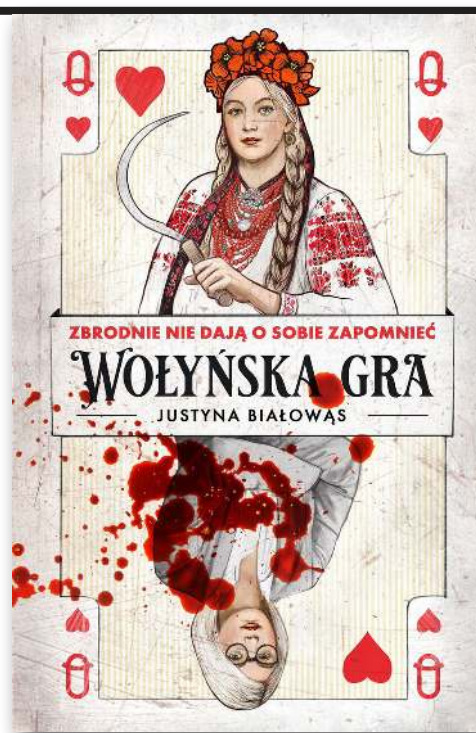
Олег говорить:

«Невже варто любити Україну? Невже вона пожере мене так, як усіх переді мною? Мій дід, прадід, батько — усі вони любили Україну, однак вона їх з'їла».

Однак певного дня усі герої розповіді стають іншими людьми. Темна ніч, спорожніла дорога до Сянока, машина потрапляє в аварію, поруч зупиняється автівка із українцями... Ці події — як із класичного детективу Агати Крісті, однак тут маємо їх зі стилістичним колажем. Книга має таку присвяту:

«Моїй родині, яку убили українці, та українцям, яких убила моя родина». Тут авторка має на увазі Волинську трагедію 40-х років. «Твої предки убили моїх, а мої — твоїх» — звучить з уст одного з героїв розповіді. Читач отримує детальний виклад історії обох країн від прадавніх часів до Волині та акції «Вісла», але основний наголос авторка робить на подіях ХХ століття. Я, однак, маю враження, що де би не були поляки та українці у книзі — їхні думки та поведінка постійно є реакцією на ті події. Всюди, зокрема у Сяноці та Перемишлі, в уяві місцевих та мігрантів із України домінують УПА, Волинська трагедія та депортація. У 40-ві роки ХХ століття предки наших персонажів жили за правилом «око за око», стріляли одні в одних, а сьогодні їхні онуки та правнуки — у стані постійного протистояння.

Так, у Сяноці працюють дві групи хакерів: поляки та мігранти з України. Вони викрадають гроші місцевого самоврядування Сянока та Львова. У польському місті тим часом проголошують такий собі «воєнний стан», бо на похорон поляка, що був організатором «реконструкції» подій на Волині мають

Justyna Białowas, «Wołyńska gra», Znak Horyzont – Kraków 2021, 606 st.

приїхати «кресов'яни» з усієї Польщі. Маємо справу також із викраденням за ручників, автомобільними перегонами тощо. Читач, що вперто пройде 600 сторінок цього тексту, хай вирішує сам, чи воно того варте.

За американським стилем — прийшов час для happy end. У голівудських фільмах перемагає добро: «...навіть у найбільш скрутні для обох народів часи знаходились як поляки, так і українці, які говорили про любов».

Ігор ЩЕРБА

Не хоче ані руйнувати, ані ставити пам'ятники Бандері

Мі з моїм колегою, редактором Ігорем Щербою приблизно в один і той же час «зіграли у Волинську гру». А точніше — прочитали 600 сторінок однойменної книжки Юстини Бяловонс.

Як і Ігорю, мені трохи штучним здається прийом із усюдишньою тематикою Волині. Дійсно, інколи маєш враження, що герої прокидаються і засинають із думками про давні часи. До того ж персонажі — пересічні люди — володіють знаннями, яких би не посоромився фаховий історик. Так само малоюмовірним здається переплетіння світу хакерів та волинської тематики. Не йдеться про те, що це неможливо, але у книзі «Волинська гра» воно змальоване так грубо, що часом втрачає достовірність. Але окей — такий творчий задум авторки і вона має на це право.

Натомість важко погодитися з думкою Ігоря про те, що «Волинська гра» нічого не привносить до польсько-українського примирення і поглиблює стереотипи. На мій погляд, вони тут просто зображені, бо за роки спільної історії нікуди не зникли. Хоча би тому головна героїня Ягода у певний момент говорить про вишиванку: «Ця народна сорочка для мене жакливіша, ніж найгірший костюм на Хелловін». Потім вона уточнює, що таке вбрання — знак, що людина нібито захоплена націоналізмом. У буквальному розумінні це можна вважати копіюванням стереотипів. Але чому би не вірити авторці, яка говорить, що її метою було пропрацювання як польських, так і українських історичних травм? Певно, тому персонаж-українець питає, чи мусить бути прив'язаним до свого народу, чи не може бути просто Олегом-програмістом: «Чи мій паспорт — це якесь прокляття?». Його товариш Дімка, зі свого боку, стверджує, що поляки не мають права обирати для українців героїв. Адже українці не воюють із називан-

ням вулиць на честь Армії Крайової чи Селянських батальйонів. Дімка згадує тут трагедію села Сагринь.

Є ще й невмирущий канон «кресов'ян» — мовляв, Україна ніколи не існувала на картах, своєю територією завдячує комунізму, а багато поганого для польської політичної думки зробили Гедройць та Мєрошевський зі своїми ідеями необхідності української незалежності задля існування польської. Водночас Юстина Бяловонс не залишає без відповіді чи позиції протилежної сторони суперечливі думки та односторонні твердження. А це вже у всяких «нарковолинських» ініціативах — не зовсім очевидна річ.

Інше питання — обкладинка книги. Українцям не сподобалося стереотипне поєднання сорочки, серпа та крові. Але тут знову — чому би не повірити авторці, яка публічно каже, що це маркетинговий прийом для збільшення продажів у Польщі? До речі, це також багато чого

говорить про травми. Бо чому українсько-тематична книжка над Віслою краще продається із зображенням крові на обкладинці? Авторка пояснювала також, що жінки на ілюстрації не є українками. Одна з них представляє головну героїню, а інша — її страхи.

Юстина Бяловонс викликає довіру щодо своїх намірів зробити крок до польсько-українського зближення і завдяки власній позиції.

На своїй сторінці у фейсбуці вона згадує, приміром, розмову з редакторкою, яка під час роботи над книжкою звернула увагу Юстини на нібито перебільшені описи польських фобій щодо українців. Довелося показати їй коментарі в інтернеті і зображення жакливого пам'ятника «Волинській різні», який не хотіло прийняти жодне місто. «Суть у тому,

що якраз це я не мусила вигадувати — я брала з життя», — говорить Юстина Бяловонс.

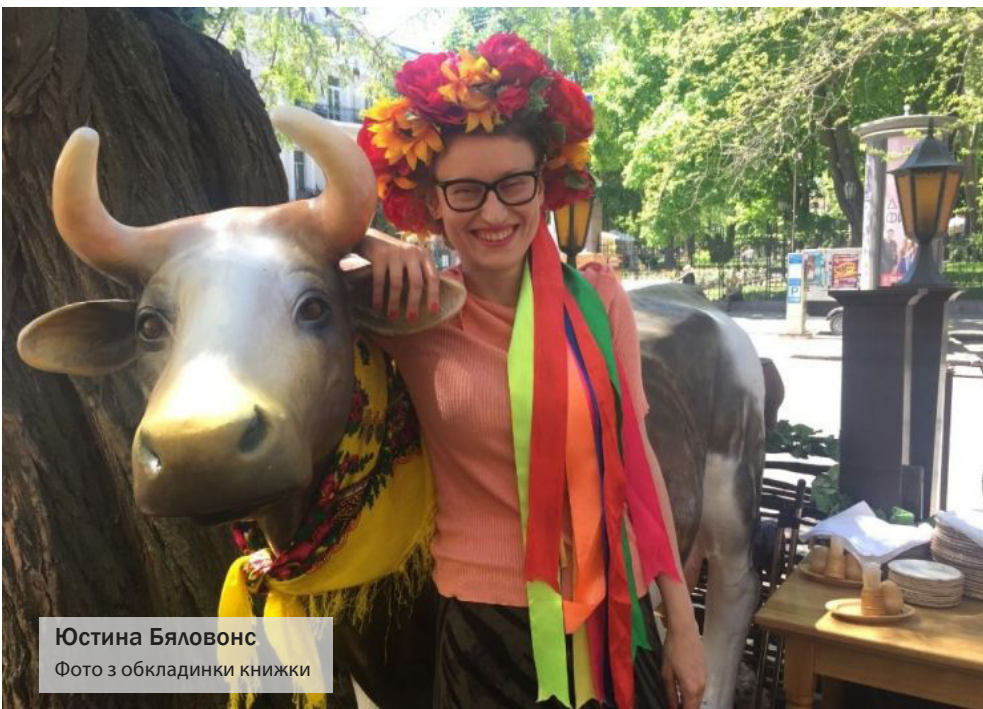
Вона знала також, що їй бракує української перспективи. Тому почала багато читати, зокрема Оксану Забужко, Ярослава Грицака та Юрія Андруховича. Не один раз відвідала Україну. Юстина зазначала, що, працюючи над книжкою, усвідомила, що вона сама та її сім'я завжди носили у собі зневагу до українців, а лозунг «Польща від моря до моря» — це ніщо інше, як чистий колоніалізм. Авторка згадувала також батька, який цінує Романа Дмовського, тоді як вона сама, вивчаючи історію, стала вважати ближчою ідеологію Юзефа Пілсудського.

Окрім цього, знахідкою для неї стали лемки. Зі школи Юстина знала, що їх виселили під час акції «Вісла». Нині каже, що полякам легше було зарахувати їх до «поганих українців», аніж тішитися тим, що вони просто є.

«Я просякнула Україною, закохалася в неї. Не хочу вже руйнувати пам'ятників Бандері, але й не прагну їх ставити. Я розумію, чому виникли ОУН та УПА, і не хочу вже оцінювати те, що вони пішли на співпрацю з німцями. По суті — з ким вони мали співпрацювати?», — говорить у пості на своєму фейсбуці Юстина Бяловонс.

Мене авторка переконала у своїх намірах. Але погоджуся і з Ігорем Щербою у тому, що кожен може взяти книжку і зробити власні висновки. Я все-таки переконаний, що, якби роман «Волинська гра» прочитали стільки людей, скільки подивилися фільм Войцеха Смажовського «Волинь», то у нас було би менше емоцій та більше роздумів і розуміння іншої сторони у спільній складній історії.

Григорій СПОДАРИК

Юстина Бяловонс
Фото з обкладинки книжки

Гурток у Білому Борі Об'єднання українців у Польщі та І Загальноосвітній ліцей ім. Тараса Шевченка запрошують на концерт

«Усе, чим радіє душа»

17 жовтня 2021 року, 11.00
Спортивний зал І Загальноосвітнього ліцею ім. Тараса Шевченка в Білому Борі, вул. Дворцова 25

Виступатимуть учасники художньо-освітніх майстер-класів:

- ▶ Колективи школи ім. Маркіяна Шашкевича і відділу ОУП у Перемишлі
- ▶ Кашубський колектив з Тухом'я
- ▶ Представники ромської меншини зі Щецінка
- ▶ Молодь шкіл ім. Тараса Шевченка у Білому Борі

Zadanie publiczne jest finansowane ze środków otrzymanych z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego

ЗМІНА ДАТИ ПОДІЇ!

XLVI Фестиваль українських дитячих ансамблів КОШАЛІН 2021

відбудеться 6-7 листопада 2021 року (субота, неділя)

З огляду на потребу проведення фестивалю на тиждень раніше, заявки на участь ансамблів просимо пересилати поштою до 20 жовтня ц.р. на адресу:

**Związek Ukraińców w Polsce
Zarząd Oddziału w Koszalinie
ul. J. Piłsudskiego 6/1, 75-500 Koszalin
тел.: 94 /342-64-70, 884-994-009
zup_koszalin@wp.pl**

У заяві слід подати:

- назву ансамблю,
- місцевість,
- ім'я та прізвище керівника, а також його електронну адресу і телефон,
- тему, заголовок, час тривання програми, (субота – не довше 15 хв; неділя – 10 хв),
- кількість виконавців та опікунів (1 на 15 дітей),
- кількість мікрофонів тощо.

Управа відділу ОУП у Кошаліні

XIX Загальнопольський рисунковий конкурс «Рідні землі дідусів моїми очима»

Роботи можна виконати в різних пластичних формах (найкраще – формат А3). Просимо не класти на малюнки пластилін та гострі елементи, які можуть знищити дитячі праці під час транспортування. Братимуться до уваги тільки індивідуальні роботи.

На звороті (ззаду) треба вказати:

- ім'я і прізвище
- клас і школу, вік автора
- адресу і номер телефону.

Професійне журі оцінюватиме роботи у категоріях:

- 1) діти дошкільного віку (до 6 років)
- 2) школярі 7-9 років (початкова школа)
- 3) школярі 10-12 років
- 4) школярі 13-15 років.

Найкращі праці будуть нагороджені та показані під час XLVI Фестивалю українських дитячих ансамблів – Кошалін-2021.
Праць не повертаємо!

Роботи просимо надсилати **до 20 жовтня 2021** на адресу: **Związek Ukraińców w Polsce
Zarząd Oddziału w Koszalinie
ul. J. Piłsudskiego 6/1, 75-500 Koszalin
тел.: 94 342-64-70, 884-994-009
zup_koszalin@wp.pl**

Управа відділу ОУП у Кошаліні

Відійшли...

З сумом сповіщаємо, що 1 жовтня 2021 року на 76-му році життя відійшов у вічність

бл. п. ЄВГЕН ЛОЙКО
уродженець Улазова на Любачівщині, якого дев'ятимісячною дитиною депортували на Мазури під час акції «Вісла». Перше Святе Причастя прийняв з рук о. Мирослава Ріпецького. Євген був активним членом УСКТ/ОУП, постійним читачем «Нашого слова», довголітнім членом парафіяльної ради.

Дякуємо о. Ігореві Гарасиму, о. Мирославу Підлипчаку, о. Богданові Гарасиму, церковним хорам з Кентшина та Асун, представникам ОУП, парафіяльній раді, родині і всім, хто супроводив Покійного в останню дорогу на цвинтар в Барцянах.

Вічна пам'ять!
Дружина і сини з родинами

Ольштинський відділ Об'єднання українців у Польщі міська ланка ОУП в Ольштині та Міжшкільний пункт навчання української мови в Ольштині

запрошують учнів початкових та середніх шкіл, які виявляють зацікавлення українською культурою, зокрема співаною поезією, авторською і сучасною піснею, на

XVIII Огляд української співаної поезії та авторської і сучасної пісні

30-річчю Незалежності України присвячується

Огляд відбудеться **5 грудня 2021 року** у форматі онлайн

Запис відео та заявка на участь в Огляді потрібно переслати до 07 XI 2021 р. на електронну пошту: **godki14@wp.pl** або **godki14@gmail.com**

Детальна інформація – Петро Табака: 506 941 16

Шановні Читачі!

Надсилаючи оголошення, просимо подавати своє ім'я, прізвище, повну адресу, телефон та дату бажаного друку оголошення. Оголошення без таких даних не будуть прийматися до друку.

Відійшов тихо та несподівано. Важко повірити, що Його вже немає... 1 жовтня на 76 році життя не стало уродженця рідного Улазова на Любачівщині, якого кількамісячним немовлям депортовано трагічного 1947 року в межах операції «Вісла» на Кентшинщину

бл. п. ЄВГЕН ЛОЙКО
Ліді Лойко, Дружині Покійного, багаторічній вчительці української мови, яка все життя активно плекає серед громади рідну мову, культуру, традиції,
сином з родинами, близьким складаємо слова співчуття, єднаючись у скорботі і болю.

Хай нерідна барцяньська земля, в якій спочив 3 жовтня, стане Покійному пухом.
Управа і Рада Ольштинського відділу ОУП

Наше Слово

Adres: Redakcja "Nasze Slowo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa, tel.: prenumerata i reklama – tel./fax 22 677-88-10, redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46, redakcja – 22 677-84-45.

E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl

Internet: www.nasze-slowo.pl

Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko, Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.

Zespół redakcyjny: redaktor naczelny – Khrystyna Zanyk, zastępca redaktora naczelnego – Paweł Łoza, sekretarz – Tetiana Daniuchenko, redaktorzy – Igor Szczurba (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-Macyńska (Przemysł), redaktor stylistyczny – Olga Rusina, redaktor techniczny – Olga Michaluk, prenumerata, reklama – Lesia Korostawycz.

Współpracownicy: Anastazja Krawczuk (Warszawa), Stefan Migus (Olsztyn), Piotr Andrusieczko (Kijów), Bogdan Tchórz (Górowo Iławeckie), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Oksana Kulczewycz (Legnica), Jerzy Gawryluk (Bielsk Podlaski), Olena Humeniuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Oleksandra Iwaniuk (Warszawa), Zhanna Kuznietsova (Kijów), Ivanna Kyliushyk (Warszawa), Svitlana Melnyk (Kraków), Ivan Kysloshchuk (Lublin), Władysław Graban (Krynica Zdrój), Piotr Wirchniański (Gładyszów).

Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7 03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77 (sekretariat), 22 677-88-06 (sekretarz Zarządu Głównego), E-mail: zuwp@post.pl, sekretariat@ukraina.com.pl, Internet: http://ukraincy.org.pl, http://www.oup.ukraina.com.pl

Fotoskład: Redakcja „Nasze Slowo”

Druk: Drukarnia „Efekt”. Nakład 2500 egz.

Pismo dofinansowano ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Związku Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat w PLN:
47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

Konto bankowe dla wpłat w EURO, CAD:
IBAN: PL47 1160 2202 0000 0000 5515 6292
BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX
Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:
IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196
BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX
Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji. Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy. Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika. Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa” wyłącznie za zgodą redakcji.

Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności. „Nasze Slowo” dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u, w wybranych EMPIK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:
Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie www.prenumerata.ruch.com.pl
Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7⁰⁰ – 17⁰⁰.

Передплата «Нашого слова» на IV квартал 2021 року				
ПОЛЬЩА				
Кількість примірників	Ціна одного примірника в передплаті	Квартал	Пів року	Рік
ЗВИЧАЙНА ПОШТА (PRZESYŁKA EKONOMICZNA)				
1 примірник	5,00 зл + поштові оплати	104,00 зл	208,00 зл	416,00 зл
3 примірники і більше (ціна одного примірника)	5,00 зл без поштових оплат	65,00 зл	130,00 зл	260,00 зл
АВІАПОШТА (PRZESYŁKA PRIORYTETOWA)				
1 примірник	5,00 зл + поштові оплати	118,00 зл	236,00 зл	472,00 зл
10 примірників і більше (ціна одного примірника)	5,00 зл без поштових оплат	65,00 зл	130,00 зл	260,00 зл